

CONSTANTIN CRIȘAN

Moto: Il est interdit d'interdire.

EVADAREA LUI SOCRATE

sau

PRIMA ZI A EUROPEI

Dramă eroico-filosofică

(în câteva scene și infinite tablouri istorice repetate în timp cu prilejul
fiecărei revoluții)

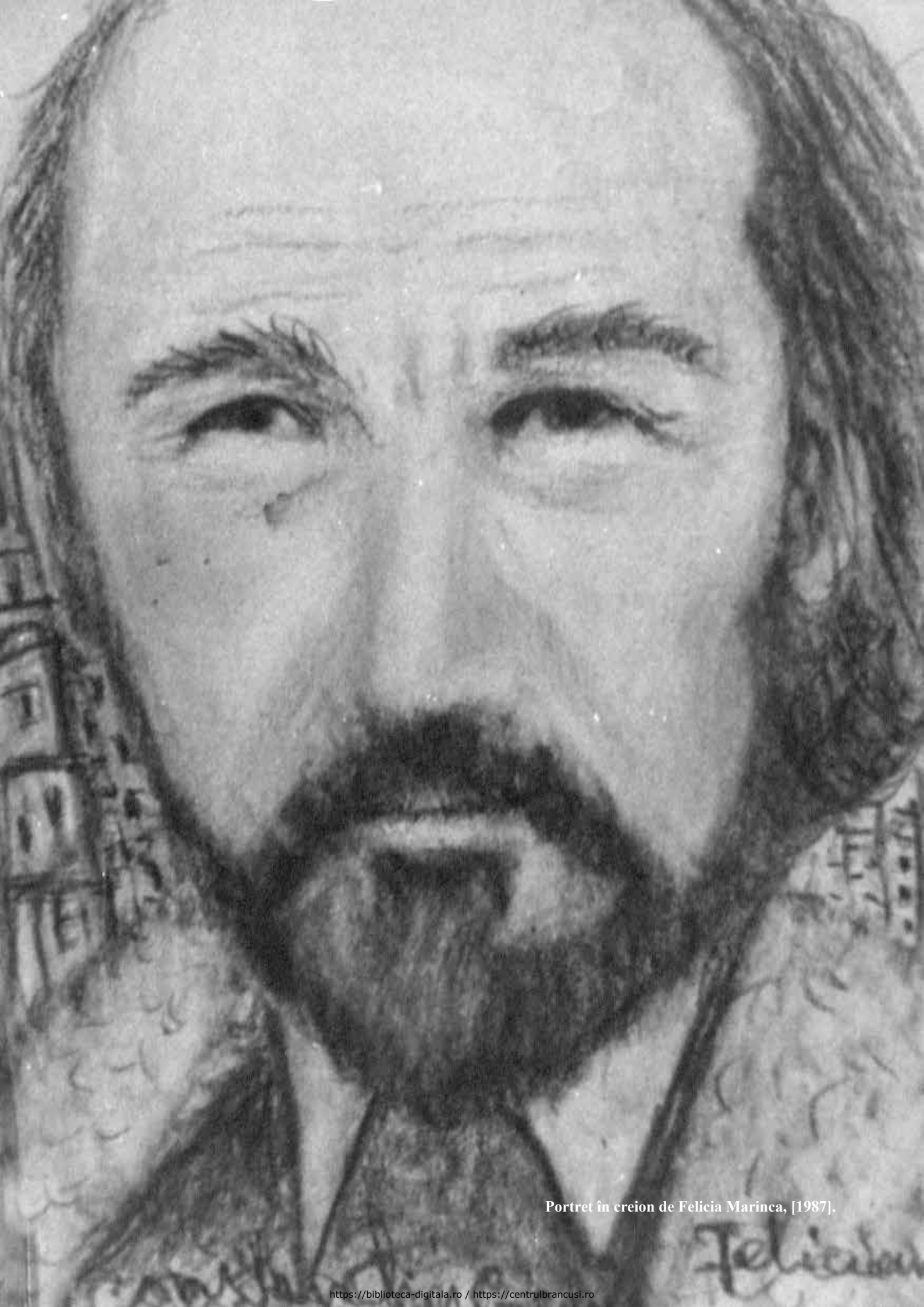
urmată de:

REVOLUȚIE și CARUSEL

sau

PUMNUL, PALMA, GLONTELE

Supliment al revistei Confesiuni Nr. 36, octombrie 2016

Portret în creion de Felicia Marinca, [1987].

SOCRATE „ALTFEL”, DAR MEREU... ACELAȘI

Pentru eseistul multi- și interdisciplinar care a fost **CONSTANTIN CRIȘAN**, angajat într-o infatigabilă „vânătoare a adevărului” (cel puțin) psihologic disimulat în arcele actului creator, faptul de a scrie „literatură” trebuie să fi funcționat ca o terapie, ca o *ecologie* a spiritului dornic să-și dovedească în primul rând sieși că e flexibil și comprehensibil, că știe să răspundă prezent la chemarea creației propriu-zise. Nu e singura operă beletristică (s-o numim astfel, deși e mai mult decât) rămasă de la Constantin Crișan: romanul *Viața ca logică*, dar, mai ales, *Jurnalul de sănătate*, sunt lucrări din care a publicat el însuși unele fragmente care puteau fi, *la acel moment*, destinate tiparului.

Încredințăm astăzi, tuturor „instanțelor” posibile, un diptic dramaturgic afiliabil concomitent „teatrului de idei” (sau „dezbateri”) și „teatrului *cu teză*”: *Evadarea lui Socrate sau prima zi a Europei*, respectiv, *Revoluție și Carusel sau Pumnul, Palma, Glontele*. De unde și șansele relativ modeste ca un asemenea text să insuflă viziuni regizorale „spectaculare” (singura formulă convenabilă fiind, poate, aceea radiofonică). Piesa-pilot a avut un izvor de inspirație ilustru: *Dialogurile* lui Platon – cu precădere *Criton* și *Phaidon* –, în desfășurarea cărora lui Socrate i se înalță și desăvârșește, treaptă cu treaptă, pedestalul acela demn de un *zeu al gândirii*.

Dacă ne-am apuca să divulgăm, analizăm și evaluăm, sub raport etico-filosofic, ce anume ținte și-a fixat autorul prin piesele sale, am păcătui influențându-l, din capul locului, pe potențialul lor cititor. În fond, cel mai (de) nedorit lucru e să-i determini pe oameni *cum* să citească, sugerându-le să adopte propria-ți grilă de lectură. Lui, cititorului, fie că s-a născut ori nu în libertate, îi strecurăm doar o „cheie”, una și bună – perioada conceperii pieselor: faza acută a comunismului carpato-danubiano-pontic (cultul personalității dictatoriale), căreia intelectualul român, cel creator, cu osebire, s-a străduit să-i reziste contrapunându-i modele morale îndepărtate în timp și spațiu. Constantin Crișan a făcut-o rescriind – fără a-l modifica, însă – finalul aceluși „scenariu” tripartit imprimat cu litere de cucută în memoria colectivă a umanității: procesul, condamnarea și „sinuciderea” lui Socrate.

Prin publicarea acestei „drame eroico-filosofice”, ne facem o datorie de conștiință și onorăm explicit memoria unui intelectual care a simțit profund românește, dar s-a dovedit, prin scrisul și faptele lui culturale, un spirit cu adevărat european și, fără teama de-a exagera, universalist. Chiar dacă polii meniți a străjuii scurta-i trecere prin lume vor rămâne în eternitate: Târgu Neamț, 1939 – Târgu Mureș, 1996.

Th. R.
sept. 2016

EVADAREA LUI SOCRATE

sau

PRIMA ZI A EUROPEI

Dramă eroico-filosofică
(în câteva scene și infinite tablouri istorice repetate în timp cu prilejul
fiecărei revoluții)

PERSONAJELE

(în ordinea intrării în scenă)

Vassilios - paznicul-șef al temniței lui Socrate

Criton - discipolul și prietenul lui Socrate

Socrate

Critobulos

Hermogenes - fiii lui Criton

Epigene

Ctesippes

Un choreut (sau UMBRA Istoriei)

Strigătul Xanthippe

Mulțime

Marinar 1

Marinar 2

Un sicofant

Marinar 3 (legat „fedeleș”)

Anytos - în carne și oase ori reprezentat pe bandă

Meletos - cu numele înscris (alb pe negru) pe eșarfe

Lycon - coborând la timp (din înălțimea” scenei)

Zeta - o adolescentă

Zenon - un scrib – adolescent (și marinar apoi) în chip de **Alcibiade**

Thérésa Cabarrus-Tallien

Maximilien de Robespierre

Danton

Camille Desmoulins

ACTUL I

Scena 1, tabloul 1

Vassilios: Socrate? Socrate nu mi-ar fi dat nimic și m-aș fi simțit bogat.

Criton: Să cred așadar că tu ești de necumpărat?

Vassilios: Oarecum, da, Criton. Sau, dacă vrei, în măsura în care poate fi cumpărat orice atenian care uită datoria de a fi cetățean.

Criton: Dar tu ești un bun cetățean, fiindcă mă ajuți să-l salvez de la o moarte nedreaptă pe cel mai bun cetățean al Atenei.

Vassilios: Criton, îmi pare rău să te contrazic pe tine, om învățat. Dar vein recunoaște că înțelepciunea lui Socrate face mai mult decât învățătura ta. Când a fost adus aici – poate pe nedrept, dar eu nu am căderea să judec asta – așadar când a trecut pragul închisorii, Socrate mi-a întins mâna și mi-a spus așa: „Vassilios, nume de zeu neștiut ca și viitorii împărați ai Orientului, te văd ager la minte, după privire. Să nu mă lași, – să mă aperi, mai ales de cei ce vor să mă salveze. Cea dintâi datorie a unui cetățean al Atenei este să apere Cetatea de tot ce e rău. Îmi spui că ai ascultat cuvântările mele în Agora; ei bine, ține minte, că nici atunci nu te-am mințit și nici acum nu-ți spun un neadevăr: în clipa aceasta eu sunt *Răul* pentru Atena. Tu, ca bun cetățean, trebuie să aperi Atena de această clipă”.

Criton: Vezi, dragă Vassilios, că nu ai înțeles ce ți-a spus Socrate? El ți-a spus același adevăr ca și în Agora, nu, nici vorbă, el nu te-a mințit nici acolo și nici aici, unde ai avut cea mai tristă onoare, aceea de a păzi o minte care va lumina veacurile, de vreme ce luminează clipa noastră până la orbire. Ai înțeles, Vassilios, ce a vrut să spună Socrate prin *clipă*? Că Atena, cea eternă, de ieri, de azi și de mâine, nu trebuie confundată cu această clipă de rătăcire. Doar îți dai singur seama că Socrate este întru totul în afara oricărei greșeli...

Vassilios: în afară de aceea, el m-a învățat să ascult de glasul Cetății, să nu mă îndoiesc de dreptatea celor ce fac legile și că, prin lege, eu trebuie să-mi fac datoria, altfel el însuși m-ar nesocoti nedemn de un atenian, chiar dacă sunt cel mai neînsemnat atenian.

Criton: Nu e adevărat, în noaptea asta, Vassilios, tu ești cel mai însemnat cetățean al Atenei. Tu ții în mână viața și moartea lui Socrate.

Vassilios: Vai, Criton, mă socoți mult prea important și vrei să sporești acum, prin cuvinte bine alese, aurul pe care mi l-ai dat. Jur pe viața lui Socrate, pe care îl venerez ca și tine, că încă nu m-ai cumpărat, atâta vreme cât nu m-ai convins dacă trebuie să încalc legea.

Criton: Eu nu vreau să te corup, ai spus bine, eu vreau să te conving să faci o faptă bună și că aceasta este singura cale pentru a-l salva pe Socrate.

Vassilios: Criton, ești nesincer cu mine. Nesincer în comparație cu Socrate, căci el e chemat într-o mai mare măsură decât tine – ce spun? cel mai în măsură – să-mi judece soarta. Or, el a intrat aici surâzând, întinzându-mi frățeste mâna, mie, unui oarecare, mie, care căscam gura la EL și-mi spărgeam capul să învăț din adevărurile lui atât de simple până când, în fine, copiii mei, care-l admiră ca pe un zeu, mi-au lămurit rând pe rând atâtea înțelepciuni ale lui... încât acum, chiar cred că e Zeu, un Zeu important oricum și mult mai puțin muritor decât mai marele Atenei de acum, Anytos...

Criton: Dar atunci înseamnă că eu îmi răcesc gura degeaba, Socrate mă așteaptă sau poate că inegalabilul meu prieten este neliniștit, tu ești de acord cu mine, de la început ai fost și nu mi-am dat seama, iartă-mă; nu bănuiam, nu, nu, nu credeam că până și gardienii închisorii din Atena au devenit filosofi grație lui Socrate. Căci „a fi filosof”, spune Socrate, și cred că ai auzit și tu vorba asta a lui, „înseamnă a judeca *drept* și *simplu*...”

Vassilios: „...adică a nu jigni natura în alcătuirea ei...”, așa spunea Socrate, drept și simplu. Dar acum să vedem, Criton, ce înseamnă *drept* și ce înseamnă *simplu* (!), pentru a nu trăda învățătura LUI, a lui Socrate. De vreme ce el însuși mi-a spus că trebuie să-l apăr de toți, chiar sau mai ales de cei ce ar vrea să-l salveze, înseamnă că ceea ce mi-a spus el e *drept*.

Criton: Să vedem acum, Vassilios, dacă e și *simplu* ceea ce tu spui că este drept. Întrucât, dacă nu e *simplu*, înseamnă că nu ai dreptate. Socrate ți-a vorbit astfel pentru că el nu credea totuși că, mâine, Atena va fi în stare să greșească. Și eu, Criton, îți spun: greșala *va fi* căci așa o simt eu, și tot la fel o simți și tu dacă ești alcătuit din aceeași natură cu mine. Și eu cred că așa ești. Dar, iartă-mă dinainte pentru ce urmează să-ți spun: abia acum îmi dau seama cât sunt de naiv, descoperind atât de târziu un adevăr atât de simplu. Eu cred că statul atenian te-a plătit atât de bine pentru noaptea asta, încât să răscumperi, cu prețul ei, slujba ta pe o viață întreagă. Și atunci, banii mei sunt prea puțini, iartă-mă. Dar, iată, Vassilios, sunt dispus să împart averea mea cu tine, și casele mele și livezile cu măslini.

Vassilios: Oprește-te, Criton, nu-ți risipi averea în cuvinte goale. De altminteri, vreau să-ți recuperezi și partea aruncată până acum în jocul acesta deloc simplu, recunosc, dar foarte drept din punctul tău de vedere. Ia-ți aurul! Nu ți l-am restituit de la început, fiindcă mă temeam să nu jignesc un om de vază și care-mi făcea onoarea să împartă *pentru o noapte* slujba cu mine. Căci văd geana zilei și tot nu m-ai lămurit dacă ai dreptate. Ei, șefii mei, sunt atât de siguri de mine, încât nu s-au gândit o clipă că aş putea să trădez făcându-l scăpat pe Socrate.

Criton: Ei, vezi, și ăsta e un semn că se îndoiesc de dreptatea lor.

Vassilios: Luminat Criton, mă întuneci acum cu judecata ta. Dar m-am bucurat că ai împărțit această noapte cu mine, zbuciumul minții mele, al sufletului meu care zbuciumat va rămâne până la moarte, dacă lui Socrate i se va întâmpla ceva. Crezi oare că Tribunalul va fi nedrept? Crezi că-și va putea permite să întineze un zeu? Fiul meu mai mare mi-a spus că așa ceva nu e cu neputință... Oricum, se așteaptă corabia cu semnul cel drept de la Delos.

Criton: Dar cine sau ce este fiul tău mai mare în afară de faptul că e fiul tău?

Vassilios: în afară de faptul că este fiul meu, Deitelios e într-un fel unul din șefii mei, iar mâine îi va reveni onoarea să numere voturile. Îți dai seama că o va face în modul cel mai cinstit cu putință. Altfel n-ar fi căpătat această onoare în fața Tribunalului *Heliaia*.

Criton (reticent, uimit): Înțeleg. Dar, pentru numele lui Socrate, te rog ceva: să nu numere voturile *mai cinstit*, ci doar *cinstit*. Crezi tu, Vassilios, că putem vorbi despre un om cinstit ca despre niște măslini care sunt mai puțin pârguite? Pe Zeus, te rog, să nu pui în aceeași balanță omul cu măslina, vreau să spun *Cinstea, Dreptatea*... Iată, te întreb: dacă mâine, Socrate va fi condamnat cu majoritate de voturi, crezi că vom putea spune că unii au fost mai dreپți și alții mai nedreپți? Nici vorbă, toți cei ce vor vota împotriva lui Socrate vor fi nedreپți, necinstiti și nici măcar cu o măslină ori cu o nucă nu-i vom compara. Ah, de s-ar preface peste noapte toți inamicii lui Socrate în măslini și nuci, pentru ca istoria să le ierte păcatul. Nu crezi că ar fi mai bine așa?

Vassilios: îmi pare rău, înțeleptule Criton, nu pot să te aprob. Ei toți vor fi puși în situația de a nu fi nici nuci, nici măslina, căci fructele acestea, fiind alcătuirii ale naturii, sunt și simple și drepte, spre deosebire de oameni care, deși sunt și ei alcătuirii ale naturii, nu sunt drepti sau nedrepti, semn că dreptatea nu *este*, dar că ea nu poate sau nu ar putea fi simplă. Doream de mult să-ți dau această replică și mă îndepărtasem de ea, nu o mai găseam. Am lăsat-o de o parte, firește: nu spunea Socrate să nu ne încredem în cea dintâi părere a minții unui prieten sau chiar a minții noastre dintâi, ci numai în judecata bine strunită de zeul lăuntric, de daimon? Același este motivul pentru care eu cred în ce mi-a spus Socrate și nu în ceea ce spui tu.

Criton: Dar nu-ți dai seama, Vassilios, că tu poți să preîntâmpini o greșeală a Istoriei? Că tu, în noaptea asta, poți să schimbi cursul Istoriei...

Vassilios: Ba da, Criton, mă macină gândul că lui Socrate i s-ar putea întâmpla ceva rău, de vreme ce au îndrăznit să-l întemnițeze, dar tot nu pot să cred că *ei* vor fi orbi. Doar ei ne conduc pe noi toți, chiar și pe Socrate, care m-a povățuit să dau ascultare legilor statului ca fiind ale mele proprii.

Criton: Dar închipuie-ți o clipă că tu ești Socrate, Vassilios, pentru o clipă te rog să crezi. Eu cred în asta, te văd cu cheile în mână, cheile de care ține viața lui Socrate și tu nu vrei să mi le dai. Dă-mi-le, te implor! (Se îndreaptă ferm spre el; Vassilios i le întinde, surâzând.)

Vassilios: Ia-le, mă îndoiesc că vei reuși să-l scoți pe Socrate din apele lui. Anume ți-am păstrat pentru această clipă cea din urmă propoziție pe care mi-a spus-o Socrate înainte de a intra în celulă: „Dobândești libertatea doar în măsura în care ești convins că o meriți cu adevărat. Eu sunt atât de convins de libertatea mea, încât sunt totodată convins că nimeni nu-mi poate lua nimic. *Eu mi-o dau, eu mi-o iau*. Când fiecare om de pe pământ va rosti aceste cuvinte, fiecare om va fi liber. Dar, vai, mai degrabă cred în dispariția pământului decât în viitorul acestui adevăr împlinit.” Drum bun, Criton, și nu uita cuvintele lui Socrate.

(Criton se îndreaptă cu un pas indecis spre celulă. O clipă, tâmp. Apoi își revine, zornăind legătura de chei; expresia e a omului care, pentru un minut, nu mai crede în nimic.)

ACTUL II

Tabloul 2, scena 2

O celulă frumos aranjată – „ca pentru Socrate”. Dar, firește, exagerată în stil modern și viclean. Patul mare, cu cearșafuri dantelate luxos. O masă mică în fața patului. Hârtie, pană. Un sfeșnic. Pe perete, chipul unui om de vază, care seamănă cu Socrate, dar e de fapt „anti-Socrate”, în baghetă neagră, ovaloidă, probabil Anytos.

Socrate (trezindu-se încet): Știam, Criton, știam că ai să vii. Între toți prietenii mei, între toți discipolii mei, tu mi-ai fost totdeauna cel mai drag și cel mai devotat. Am avut un vis și eu cred în vise, știi bine asta. De ce te-ai grăbit să-ți iei rămas bun? Moartea mea nu se va întâmpla azi, ci mâine sau poimâine, așa am aflat în vis. Te temi, în adevăr, că nu vom mai avea răgaz să vorbim, să evocăm tinerețea noastră, prietenia noastră, prietenia noastră îndelungată? (Surâde ironic.) Tocmai tu crezi în iminența morții mele?

Criton: Ah, Socrate, cum vorbești, de parcă n-ai fi înțeleptul pe care-l știi dintotdeauna?! E nedrept să te îndoiești de mine. Ți-am dat eu vreo dovadă, vreodată, că aș putea trăda legile prieteniei? Dar ce spun? Nici vorbă, poți să-mi evoci zece asemenea trădări, le-aș recunoaște pe toate, numai să trecem repede la acțiune, aproape că nu mai e timp. Se crapă de ziuă, și tot ce pot să-ți spun este că,

din dragoste și din respect pentru tine, ți-am păzit somnul împreună cu Vassilios, despre care nu știam că a devenit filosof, datorită ție. Voi depune mărturie, să se știe peste veacuri, că prin jertfa minții tale, până și un paznic de temniță a devenit filosof. Pur și simplu, mi s-a părut că gândește *independent*, așa cum ai spus tu la faimoasa prelegere a lui Polus, pronunțând o frază care făcea mai mult decât lecția lui: „Filosof este numai omul care gândește independent”.

Socrate: Atunci, Criton dragă, tu ești mai puțin filosof decât Vassilios, fiindcă el, fiind sărac, a ajuns, strunindu-și gândirea, cu ajutorul sau fără ajutorul meu, și puțin filosof. Sărăcia, nu luxul, dă independența unui om. Tu depinzi de bogăția ta, averea ta te-a împins spre această necugetată idee de a mă scoate de aici. Gândirea ta e dependentă de averea ta, deci filosofia ta acum, cel puțin în clipa asta, se bazează pe banii și pe averile tale.

Criton: Dar și înțelepciunea ta e măsurabilă în bani, în avuturi. Ea însăși e o avere. Fraza pe care ai spus-o despre Polus e mai scumpă decât zece mine, cât acostat celebra lui conferință. E adevărat, Vassilios gândește independent datorită ție, semn că independența, de orice fel ar fi, se câștigă și ea greu sau că, la origine, oricum se câștigă prin altcineva sau prin altceva decât prin tine însuși, iar eu pun punct aici și-ți spun de ce am venit.

Socrate: Dar știi de ce ai venit. Ți-am spus deja, însă... Am glumit la început, dacă vrei, glumesc în continuare, fie că te superi, fie că nu. Știi că ai umor. Eu am tot timpul, eu nu mai am motive să mă grăbesc. Iată, dar, că tu ai în fine posibilitatea să-mi dovedești pentru cea din urmă oară că ești un bun discipol și - că ai să suporti o cuvântare a mea, poate ultima pentru tine pe această lume. Căci *dincolo* mă îndoiesc mult că voi întâlni un al doilea Criton sau elevi ca Platon, Critobulos și Apollodor. Iar până vei veni lângă mine – și-ți doresc să vii cât mai târziu –, s-ar putea ca și *acolo*, în Hades, să se schimbe legile, să n-avem voie, de pildă, să vorbim (surâde ironic). mai știi, depinde în ce zonă din Hades nimerim și peste ce legi dăm, căci îmi închipui că și pe tărâmul acela, ca și pe pământ, se află mai multe legi; fiecare cetate de umbre cu legile ei, unele cu legi, altele doar cu umbra unor legi. (pauză) Știi, Criton, de ce ai venit. Presupun, însă, că n-ai încălcat legea noastră morală mituindu-l pe paznicul închisorii?!

Criton: Socrate, prieten luminat al meu, dar asta e prea de tot; ai visat, ai ghicit sau chiar ai auzit discuția mea cu Vassilios?

Socrate: Te las pe tine să ghicești care din aceste trei drumuri m-a dus spre adevăr, căci e adevărat, nu-i așa?, că ai încercat să-l mituiești. Iar el a și primit inițial darul tău, numai și numai ca să nu jignească un om de vază ca tine și, prin tine, ideea de prietenie.

Criton: Aici greșești, poate din modestie. M-a refuzat din ideea de Socrate, dacă pot spune așa. Ba mai mult, într-un fel m-a decapitat spiritual încă de la început, spunându-mi: „Socrate nu mi-ar fi dat nimic și m-aș fi simțit bogat”.

Socrate: Sper că asta nu te-a dezonorat, din moment ce știi că tu mă respecti cu adevărat, adică mă iubești, căci prin asta e superioară prietenia iubirii: pune respectul înaintea iubirii. Pe când, în dragoste, se întâmplă exact invers: respectul vine târziu, când dragostea a dispărut deja, când fosta iubire și toată fervoarea ei se prefac în nostalgie, în regret, adică în amăgire. Un fel de eres în care eresul însuși capătă atâta viață, încât pe lângă el nu mai încapă respectul. Ar fi fost altceva dacă se însoțea cu el de la început. Ca unsoarea de sabie; și atunci, nu poți să spui că e vorba de două săbii și o singură teacă, de vreme ce sabia stă și mai bine în teacă, unsă cu puțină grăsime de gâscă. O știm și de la cei vechi. Dar tu, Criton, constat târziu că mă iubești fără să mă respecti.

Criton: Dar te contrazici, Socrate, abia spuneai că...

Socrate: Nu, nici vorbă, nu mă contrazic. Mă refer la proiectul tău. Credeai că toate principiile mele pot fi răsturnate sau anulate pentru câțiva ani în plus de viață? Și apoi, de unde știi câți ani mai am de trăit cu adevărat? Mulți, puțini, doar zeii o pot ști. Eu știu, însă, că aș muri de rușine, oricât de departe și oriunde aș fi, că, fugind acum, i-aș trăda deodată pe toți cei ce mă ascultau în Agora. Doar am spus de atâtea ori că „nu trebuie să răspunzi la o nedreptate cu alta, nici la rău cu rău, orice ți-ar face cineva”. Amintește-ți, Criton, de una din întrebările mele obsedante: „Admitem oare că nu trebuie în nici un fel să săvârșim cu bună știință o nedreptate? (...)” Să se fi spulberat oare, în aceste puține zile, vechile noastre convingeri dobândite împreună? Dacă nu tu, dintr-o dragoste care-ți orbește pentru o clipă înțelepciunea, atunci ceilalți atenieni ce-ar zice? Oare ei cum ar judeca?

Criton: Aflând cu toții nedreptatea la care ești supus și știind că vei fi judecat strâmb, nu te vor condamna.

Socrate: Dar eu le-am spus întodeauna că legile patriei – mai ales cele nescrise – nu pot fi decât drepte. Dacă ei cu toții se supun acestor legi, tu vrei să - mă sustrag lor, din frica de moarte? Deci, dacă până aici suntem de acord, trebuie să cercetăm dacă încercarea mea de a fugi de aici, fără îngăduința atenienilor, este un lucru drept sau nu. Dacă ne va părea drept, vom încerca; dacă nu, vom renunța. Iar cât privește gândurile tale despre bani, reputație, creșterea copiilor, ia seama, Criton: este tocmai felul de a gândi al acestei mulțimi care trimite cu mare ușurință un om la moarte și care apoi, dacă i-ar sta în putere, l-ar reînvia cu aceeași nesăbuiță.

Criton: Ah, da, cuvânt cu cuvânt îmi amintesc acum de toate astea. Știu că mi le-ai spus cândva, într-o seară, când ne întorceam din Agora. Ce memorie uluitoare ai, Socrate! Eu mi le-amintesc acum, fiindcă tu însuși mi le amintești, altfel le uitasem întrucâtva. Știam esența lor, dar nu și argumentația exactă pe care tu ai produs-o întocmai.

Socrate: îmi pare rău că mă întrerupi cu un elogiu inutil. Tu nu făceai așa ceva înainte. Dar pesemne că te-a dezzechilibrat puțin înfrângerea de mai devreme. Vassilios te-a înfrânt și tot nu-ți vine să crezi. Vorbeam așadar de gândul, de „felul de a gândi al acestei mulțimi care trimite cu mare ușurință un om la moarte și care apoi, dacă i-ar sta în putință, l-ar reînvia” cu aceeași ușurință. Ceea ce nu-i împiedică pe mulți atenieni – sau pe cei puși să judece în numele lor – să gândească astfel: „Astfel, când noi vrem să te dăm pieirii, tu te crezi îndreptățit la rândul tău să ne dai pieirii, atât cât atârnă de tine, pe noi, legile și țara ta? (...) Oare ai ajuns atât de înțelept încât să nu-ți dai seama că țara este mai presus de tatăl tău, și de mama ta, și de toți străbunii tăi: mai vrednică de respect, mai augustă și mai sfântă? (...) Avem dovezi temeinice, Socrate, că și noi și cetatea îți eram pe plac; căci tu, mai mult decât toți ceilalți atenieni, nu ai fi rămas neclintit în Atena, dacă nu ți-ar fi plăcut aici mai mult ca oriunde (...) și te-ai mulțumit cu noi, cu legile de aici, și cu Cetatea asta... (suspină, apoi reia iluminat) care ți-a fost atât de dragă, încât noi, Legile ei îți păreau minunate, și ai consimțit să trăiești ca și cetățean sub autoritatea noastră șiăai trăit aici și ai făcut copii”. Cum aș putea eu răspunde atâtor întrebări? Pe de altă parte, nu pot să prevăd întru totul că nedreptatea va învinge.

Criton: Socrate, rogu-te, prieten al meu luminat de la care am învățat marea bucurie de a gândi, rogu-te să fii sincer în această clipă: mărturisește că știi de pe acum că judecata va fi strâmbă. Că tu prevezi rezultatul judecății măcar acum după ce ai fost întemnițat.

Socrate: Criton, te rog, fără deșarte implorări și mai ales nu-mi imputa lucruri străine gândirii mele. Doar ți-am spus într-o zi un lucru pe care ți l-am repetat apoi de multe ori: că e foarte greu să mimezi naivitatea și că, dacă ființa înțeleptului se dublează cu aceea a unui bun actor inteligent – căci e greu să ne închipuim un actor bun lipsit de darul inteligenței – așadar ți-am spus că un filosof cochetând cu meseria de actor poate mima naivitatea până la a crea iluzia că el este un naiv desăvârșit. Totul este să nu mimezi prostia, sora cea mare a naivității, fiindcă jucând bine rolul riști să rămâi prost.

Și ar fi păcat, mai ales când nu ești prost din naștere. Iar acum să ne gândim împreună, dacă așa ceva e posibil: crezi că prietenul tău joacă rolul naivului sau al prostului?

Criton: Al naivului înțelept, căci nu mi te închipui altfel...

Socrate: Ai ghicit, așadar, un lucru esențial. Doar că naivitatea mea mimată are două cute sau două unghiuri pe care le-am croit dinainte în minte. Primul: știu bine că voi condamnat fiindcă acesta e acum ordinul, mai exact interesul Cetății. Ei trebuie să demonstreze plebei că un singur om, fie el Socrate, nu poate fi mai înțelept decât toți cârmuitorii Atenei. Doi: pentru că, totuși, Socrate a îndrăznit să sfideze regula, excepția trebuia înlăturată ca nu cumva să prolifereze. Prefăcută în curaj destoinic, înțelepciunea – chiar și numai a unui individ – poate fi mai tare decât toate catapultele unei armate organizate. E ca un berbec aruncând peste zidurile unei cetăți nu numai pietre, dar și flăcări deodată, dimpreună cu noii - stăpâni ce ar urma să o governeze. (Râde.) Deci să știi că eu știu că voi fi condamnat. Nu moartea mea mă doare – căci ea există pentru mine încă din clipa în care m-am născut – ci moartea legilor înțelepciunii în clipa când fosta înțelepciune ajunge la cârmă și hotărăște ce e bun și ce e rău. Ei au hotărât deja că moartea mea e o decizie sau o măsură înțeleaptă, dar tare mi-e milă de ei.

Criton: De ce să-ți fie milă de magistrații care te dau pieirii?

Socrate: Mi-e milă de toți cei care fac un lucru pe jumătate. Chiar și cei mai înverșunați dintre dușmanii mei nu sunt convinși până la capăt, nu cred în totul în decizia lor. Procedează astfel de teama legilor, pe jumătate, iar pe jumătate chiar de frica lor. Pur și simplu, le e frică de propriul lor curaj. Și, după cum vezi, aceste jumătăți sunt și ele atât de ciobite încât, luate împreună, nu pot să dea nici măcar un sfert de cerc. Dacă nu m-ar întrista enorm prostia lor, atât de vătămătoare Cetății, până la urmă, aproape că m-ar amuza ideea că moartea mea e răzbunată chiar înainte ca eu să fi murit.

Criton: Socrate, recunoaște că acum tu profiți de sclipirile minții tale ca să te amăgești, să uiți de iminența morții, și fiindcă știi, de fapt, că eu am venit să te salvez. Deși, crede-mă, n-am fost deloc convins că te-aș putea convinge prea ușor să evadezi. Te cunoșteam, te cunosc prea bine, ca să fi mimat la rându-mi această naivitate.

Socrate: Și totuși, Criton, tu mimezi naivitatea, căci știu bine că un om ca tine nu poate fi naiv. În general, oamenii bogați sunt proști, dar când unii dintre ei s-au ivit de jos, dintre cei umili și s-au luptat zi de zi ca să adune, însăși lupta asta, cot la cot cu amărății de odinioară, le-a ascuțit inteligența. Știi că eu cred în progresia inteligenței, întemeiată pe o scânteie nativă.

Criton: Iar eu te cred pe tine, Socrate, nu te contrazic, n-am cum, și fiindcă te respect (accentuat). În primul rând, te respect iubindu-te. Și un respect vechi, respectul ce domnește în noi de decenii – și care nici nu mai are nevoie de cuvinte – a fost cea dintâi pavăză a modestei mele înțelepciuni de a nu mima naivitatea. Cum luasem această hotărâre mult înainte de a vorbi cu Vassilios, dar mai ales în timp ce vorbeam cu el, m-am felicitat pentru hotărârea mea. Așadar, fără a mima nimic, drag și vechi prieten, te întreb: vii cu mine în Thessalia, căci totul e pregătit?

Socrate: Nu insista, Criton dragule, nu plec nicăieri de-aici, oriunde mi-ai propune și oricât te-ai strădui să-ți prefaci mimarea naivității în înțelepciune autentică.

Criton: Dar dacă ai merge în Megara sau Teba, cetăți cu legi atât de bune cum tu însuși spuneai? Tebanii Simmias și Cebes te așteaptă și ei cu dragoste. De tine depinde să alegi. În ce mă privește, m-am gândit că ți-ar prii și mai mult Thessalia, chiar dacă e înclinată puțin spre stricăciunea pe care tu ai ironizat-o adesea. Dar oamenii sus-puși sunt nobili și ospitalieri, poate prea cheflii, poate puțin desfrânați, dar te-or primi cu bucurie văzând că un înțelept ca tine le face onoarea de a veni în preajma lor.

Socrate: Hm, îmi vine să râd a plânge, Criton, de ce eforturi ai făcut să-ți umpli imaginația cu adevăruri pipăibile aproape. Ai uitat că adevărurile tale de circumstanță se izbesc cap în cap cu principiile mele vechi și...

Criton: Bineînțeles, asta n-ar însemna că abjuri de la principiile tale mai vechi. Așadar, spre Thessalia, Socrate. Corabia ne așteaptă, iar acolo avem destui prieteni care vor fi mândri să adăpostească o minte ca a ta. |i-am pregătit deja casa pe o colină frumoasă, plină de măslini, cum îți place ție, nici prea aproape nici prea departe de ale vecinilor. Deși am lucrat în mare taină la acest plan, mulți dintre prietenii mei de acolo sunt amatori să cumpere terenurile învecinate...

Socrate (râde sincer, apoi tace gânditor): Ce rău îmi pare să-i dezamăgesc pe acești oameni cumsecade. Dar, apropo, ești convins că toți cei ce voiau să cumpere terenuri prin preajma casei „mele” din Thessalia erau chiar cumpărători adevărați?

Criton (cade pe gânduri): Îți jur, Socrate, unii au scos banii pe loc, alții au venit la mine spunându-mi că au copii mulți, că n-ar fi rău dacă tu ai accepta să-i primești la tine să învețe. Voiau să-mi plătească dinainte prelegerile pe un an. Îți spun așadar totul, de vreme ce ai ghicit, dar să știi că...

Socrate: Dacă le-ai spus cel dintâi că e vorba de mine, atunci nu mai înțeleg ce taină e asta!? Socrate evadează în mare taină, fuge în Thessalia și știe toată... Atena. (Criton pălește) Cred că printre ei erau și niscaiva sicofanți care nu mă știu numai pe mine, dar au auzit și de averile tale. Criton, dragule, hai să sfârșim jocul. Eu n-am dreptul să râd de tine, fiindcă măcar de tine n-am dreptul să mă îndoiesc. (Pronunță simplu, dar ferm): *Eu nu evadez, Criton, păcat.* Îmi pare tare rău că nu încerc această aventură. Cu mintea, am și trăit-o deja, în clipa în care-mi povesteai cum arată noua mea casă. Deci, imaginar, am evadat deja. În realitate, voi muri aici, mâine, azi, poimâine, condamnat de legile patriei, pe care le apăr, în care cred și în care i-am sfătuit pe toți atenienii să creadă nelimitat.

Criton: Ah, Socrate, nimic mai trecător decât legile unei cetăți! De ce nu mă crezi? Acum parcă te-aș cita pe tine. Chiar aștept să văd cum m-ai putea contrazice, deși tu...

Socrate: Simplu, nespun de simplu te voi contrazice și vei recunoaște că am dreptate. He, he (surâde ironic, aproape sarcastic și viclean). Te-ai întrebat, Criton, ce-ar zice toți acei Vassilios din Agora sau fiul tău cel mai isteț, cel ce mă stimează atât, ce-ar spune despre fuga mea ceilalți copii ai tăi, Hermogenes, Epigene, Ctesippes? Și alți tineri de care nu-mi mai amintesc acum, dar care cred în mine, știu de mine și jură pe învățătura mea – spune, Criton, ce-ar zice toți? Până și Xanthippa mea ar regreta – e adevărat, din alte motive – dar ar regreta că, uite, are prilejul de a scăpa de mine într-un chip atât de puțin glorios pentru ea, încât nu s-ar mai simți răzbunată. Și mai ales nu ar fi deplânsă de nimeni, căci atenienii i-ar striga în față: l-ai alungat pe înțelept, nefericito, și-a luat lumea-n cap de tine, iată, a plecat, ești fericită acum?

Criton: Ce rost are Xanthippa ta aici? Înțeleg, dar cred că o supraevaluezi. Soția unui filosof, a unui înțelept, nu face mai mult decât a unui tâmplar ori vânzător de măslini.

Socrate: Ba da, ba da, Criton. Pe față n-o va recunoaște niciodată, dar în ascuns își va spune: „Iată, eu, o amărâtă, o necunoscută, am șansa nemuririi prin soțul meu. Dar el nu trebuie să afle asta niciodată. Deci să joc totul pe dos”. Prin urmare, cum să rămână ea în istorie, cu asemenea pată, când, la antipod, ar avea satisfacția de a primi condoleanțe, de a-și trâmbița durerea primului venit, convingând rând pe rând pe naivi cât a ținut ea la mine, care orb am fost o viață - nevăzând suava ei dragoste clamoroasă, încărcată de spini geloziei și de legendara ei acreală? Așadar, nici măcar cel mai infim argument – Xanthippa – nu mă determină la pasul propus de tine. Să ne luăm rămas bun, dragul meu Criton.

Criton: Ah, nu, Socrate, eu n-am venit pentru a renunța atât de ușor, te rog.

Socrate (privind spre intrare): Da, văd, acum ți-ai pregătit și alte argumente, pe fiii tăi, de parcă pomenindu-le mai înainte numele, i-a adus pe aripa vântului chiar gândul meu. Haideți, băieți, intrați, nu vă fie frică de moarte. Moartea e atât de departe de voi. Deocamdată.

Tabloul 2, scena 3

Critobulos, Hermogenes, Epigene, Ctesippes: Bună dimineața, Socrate, noi te iubim. Dă-i ascultare tatei, deși știm că ești mai înțelept ca el.

Socrate (îmbrățișându-i pe rând): Voi ați pronunțat acum un singur adevăr...

Ctesippes (adolescent grăbit): Da, că tu ești mai înțelept decât tatăl nostru.

Socrate: Nu, Ctesippes, singurul adevăr pronunțat de voi acum a fost: Bună dimineața. Am privit pe fereastră și am văzut că e bună, că e frumoasă, că e caldă și plină de viață viața acestei dimineți. Iar voi mi-ați urat *bună dimineața*, deci ați și recunoscut deodată calitățile zilei ce se apropie, în schimb, ați evitat, tăcând, un adevăr, altminteri spus, ați mințit tăcând.

(**Hermogenes, Epigene, Ctesippes** – se privesc consternați, neînțelegând).

Socrate: Bine, vă faceți a nu înțelege. Atunci, am să vă spun eu. M-ați măgulit spunând că eu aș fi mai înțelept decât tatăl vostru. Se poate. Dar nu era mai cinstit să spuneți așa: „Socrate, noi, toți elevii tăi, am venit să-ți spunem că vom fi mai înțelepți decât tatăl nostru și ca atare nu ne vom îndoii de dreptatea hotărârii tale”? O, cât s-ar fi bucurat sufletul meu dacă-mi spuneți astfel. Dar eu vreau să vă iert și chiar vă iert dacă mi-o spuneți măcar acum, semn că nu vă îndoiiți de mine, altminteri declarația voastră este cu adevărat nesinceră.

Critobulos: Dar, părinte al minții mele, recunosc întreg adevărul spuselor tale și pe urmele gândirii tale merg întrebându-mă acum: dacă voi spune că nu mă îndoiesc de justetea deciziei tale, nu înseamnă că în subconștient eu aș adera oarecum la moartea ta? Pot eu să fiu de acord cu această hotărâre care nu e luată de zei, ci de niște oameni care-ți sunt în totul inferiori?

Socrate: O, Critobulos, ai rămas același scump adolescent, în ciuda vârstei; semeni cu tatăl tău pe când era așa, ca tine. Ai aceiași ochi iscoditori, adânci și negri, puțin himerici și strălucitori ca și o floarea-soarelui văzută pe întuneric, dar, oricât te-aș iubi, mai drag îmi este adevărul pe care vreau să ți-l spun acum. Nu conștiința ta e în joc în clipa de față, tinere discipol al meu, ci a mea. Numai a mea. Și, dacă vrei, a Atenei.

Hermogenes (grăbit, dimpreună cu Criton și Critobulos): A întregii Atene, Socrate?

Socrate: Ai dreptate, nu a întregii Atene, ci a celor ce o reprezintă prin orânduială, prin legi și care cred că legile unei cetăți sunt totuna cu eternitatea patriei. Tocmai de aceea, eu vreau să-i supun pe toți acești oameni, trecători ca mine, ca și voi, unui ultim examen. Cum să pierd asemenea prilej? Nu vă dați seama că, intrând în jocul tatălui vostru, eu aș boicota istoria asemenea celui din urmă cărcotaș?

Ctesippes: Și atunci, preferi să mori numai pentru a ajuta istoria? La ultima lecție, nu mi-ai spus chiar tu, Dascăl luminat, că istoria adevărată e făcută din greșeli suprapuse pe care prezentul le evocă mereu cu o ironie superioară, dar le repetă întocmai cu un cinism inexplicabil? Te-am citat bine, Socrate?

Socrate: Aproape, Ctesippes, doar că eu am spus cinism *implacabil*. Nu puteam să spun inexplicabil, pentru bunul motiv că cinismul oricărei ocârmuiri a fost și va fi întotdeauna explicabil, prin intermediul clipei care îl redescoperă, îl reproduce și îl colorează în alte nuanțe. El este implacabil, acest cinism, adică fatidic, inevitabil, insubstituibil și insuprimabil, dar în nici un caz inexplicabil...

Ctesippes: Să-mi ierți... cinismul, Socrate, acum ești mult mai clar.

Socrate: Nu, Ctesippes, tu ai dreptate, de ce-ți ceri scuze? Sunt mândru – ah, dar așa ar trebui să fie toți dascălii adevărați – când văd că învățăceii mei merg mai adânc și mai departe decât mine, sau când remarcă o eroare de gândire. Atunci, am fost poate prea expeditiv, m-au fugărit gândurile în altă parte. Acum, gândurile mele s-au concentrat aici *altminteri* și am descris, ceva mai mult, un așa-zicând indescriptibil. Am fost mai explicativ și asta nu e rău când studiezi cauzele pentru care ai pierdut o bătălie. E drept, explicând-o și evocând-o în amănunt, n-o mai câștigi, dar înveți în schimb cum trebuie sau cum ai putea evita o înfrângere. (Tace, privind, probabil, soarele abia ivit.)

Criton: Socrate, ah, nu vezi?

Socrate: Ba da, văd, Criton, cel mai frumos răsărit de soare din lunga mea viață.

Criton: Pe care tu hotărăști în chip nedrept să o oprești azi. Cu ce drept?

Socrate: Cu dreptul pe care-l ai și tu, în aceeași măsură, de a decide asupra vieții și morții tale.

Criton: Dacă moartea mea e dată de zei, atunci mă supun fiindcă știu că e dreaptă. Dar dacă e dată de oameni care se cred zei, e cu totul altceva. Iartă-mă, Socrate, n-am vrut să te jignesc, dar de data asta trebuie să recunoști că te afli într-o cumplită confuzie: tu acorzi celor ce-ți decid moartea pecete zeească, și asta mi se pare revoltător.

Socrate (adresându-se copiilor lui Criton): Și vouă vi se pare dreaptă judecata tatălui vostru?

Epigene: Poate că nu dreaptă, Socrate, dar nu poți să spui că e lipsită de dragoste și nici că nu merită luată în seamă.

Socrate: Sunt mândru de voi, băieți, de voi toți. Și-mi pare rău de un singur lucru, gândindu-mă la voi. Îmi pare rău de voi, cum să spun? Da, îmi pare nespuse de rău că acum, istoria, prin mine, vă nedreptățește. Voi toți la un loc și fiecare pe rând îmi sunteți superiori sau veți fi deasupra magistrului vostru, o spun cu mândrie, dar și cu durere, că, din cauza mea, din cauza destinului meu, istoria o să vă uite pe voi și toate meritele voastre și ale tatălui vostru și toate fi-vor îngropate pe veci în *anonimat* de această clipă favorabilă Atenei, pe cât îmi este favorabilă mie în posteritate. Adio, dragi prieteni, salutați din parte-mi pe toți discipolii și amicii lui Socrate și nu uitați deviza bătrânului vostru dascăl: *Nici o zi nu merită trăită fără bucuria chinuitoare de a o trăi. Important nu e să trăiești oricum, ci să trăiești bine.*

Discipolii-Prieteni – **Critobulos, Hermogenes, Epigene, Ctesippes** – (ștergându-și, fără sfială, lacrimile): Vorbești, lunate Dascăl, de parcă în clipa asta te-ai îndrepta spre veșnicie.

Socrate: Eu prefer această clipă care trăiește odată cu răsăritul soarelui. Iar vorbele mele sunt de tot banale. Înaintea mea au rostit astfel de cuvinte atâția alții care au purtat sau n-au purtat numele de Socrate, iar după mine le vor rosti - pe multe, multe meleaguri alții, din multe țări... Chiar și cei pe care noi îi socotim mai barbari, fiindcă nu sunt greci. Acesta e unul din miliardele de răsărituri de soare; oamenii de peste sute de mii de ani își vor aminti sau îl vor fi uitat pe Socrate, dar e sigur că vor ține minte – vor ține minte mai ales după ce vor fi suferit rând pe rând – că „cel mai mare bine nu este să trăiești, ci să trăiești bine”.

Hermogenes, Epigene, Ctesippes (radioși, de parcă ar fi avut o revelație, îngână pe Socrate):
Cel mai mare bine nu este să trăiești, ci să trăiești bine (privesc unul spre celălalt, dorind să-l
contrazică pe Socrate prin chiar această privire. Ctesippes scapă chiar):

Ctesippes: Dar noi, Socrate, noi trăim...

Socrate: Da, știu, voi, da, ca și tatăl vostru. De aceea vă și gândiți cu atâta ușurință la evadare, asemenea tuturor celor ce trăiesc bine. Să știți, primii care evadează, care fug de mai rău, sunt cei ce au cunoscut *mai binele*. Dar nu despre asta e vorba. poți evada oricând, așa cum aș putea evada eu acum, cu sprijinul iubirii voastre, dar niciodată nu poți *evada în fapt din conștiința ta*. Iar zeii ne învață că „la rău nu se răspunde cu rău” – cine procedează astfel este propriul său dușman, este dușmanul lui Zeus ori al tuturor zeilor și profeților ce sunt și vor veni pe pământ, dar înainte de toate este dușmanul moralei ce sălășluiește în el prin rădăcini, înaintea oricăror legi scrise. Și, sfidând rădăcinile, sfidezi patria, o părăsești din neputința lucidității de a o iubi cu toate greșelile ei.

Un choreut (sau UMBRA Istoriei – o umbră, o glugă indistinctă în mulțimea aflată în față temniței): Socrate, greșești. De ce dezlănțuiești Istoria? Cine-ți dă dreptul să modifice LUMEA? De ce nu fugi? Fugi, învățatule. Noi nu-i recunoaștem decât pe cei ce-și apără pielea.

Zeta (o adolescentă; trece printre frați ca printr-o pânză de mătase; poartă pe cap o cunună de flori, iar în brațe lauri, frunze mari de lauri): Aș vrea, înțeleptule, să fii iubitul meu. am aflat de curând că iubirea trece, și toată lumea spune că tu ai dreptate, deci iubirea trece ca fulgerul, ca apa, că viața omului e mai scurtă decât aceea a unei stele căzătoare, dar că înțelepciunea, gândul, ideile rămân. Spune-mi, Socrate, spune-mi o idee prin care să rămân pe veci în Istorie. Spune-mi, învățatule, ideea asta, în schimbul fecioriei mele.

Socrate (clipind, aparent bulversat): *Gnoti se auton, Zeta*. Cunoaște-te pe tine însuși.

Zenon (adolescentul-scrib îmbrăcat în Alcibiade, mimându-l): La o parte, la o parte, mulțime proastă. Eu trebuie să scriu ultimele vorbe ale lui Socrate. Cunoașteți-vă pe voi înșivă, deci dați-vă la o parte din fața Soarelui. Soarele e în voi, așa a spus Socrate în Agora.

Zeta (îl întrerupe cu un gest de dragoste confuz, împărțit între scrib și Socrate):
Vreau o lege pentru toată viața, Socrate.

Socrate: Bine, Zeta, ți-o spun fără să faci nici un sacrificiu: „Cel mai greu lucru pe lumea asta e să fii tu însuși”.

Zeta (pălind): Cum adică, eu venind la tine, cu voia mea, n-am fost eu însămi?

Socrate: Fiindcă ai fost lăsată. Tribunalul a avut viclenia să profite de clipă, a vrut să arate ce libertate mare e în Atena zilelor noastre și ți-a dat drumul să ajungi la mine – tu și mulțimea de afară. Așadar, Zeta, mă îndrept și spun: „Cel mai greu lucru pe lumea asta este *să fii lăsat* să fii tu însuși”. Du-te, fecioară, și spune asta Tribunalului.

Zenon: La o parte, netrebnici. Socrate a vorbit, clipa a trecut, a intrat deja în viitor.

X

Strigătul **Xanthippei** (urlat ca la cumetrie sau ca o bocitoare profesionistă la căpătâiul mortului):
Socrate, Socrate, iubitul meu! Socrate a fost totuși cel mai bun bărbat! Așa să știți, proștilor!

(O clipă de întuneric sau, la voința regizorului, cortina.)

ACTUL III

Scena 2 , tabloul 1

Patul din temniță dispare, făcând loc unei punți de corabie. Un catarg-semn. Înconjurat de marinari, Socrate pe puntea unei corăbii mici (triera), revenită de la Delos ca ambasadă religioasă, pe care atenienii o trimiteau din cinci în cinci ani ca să mulțumească lui Apollo pentru reîntoarcerea lui Theseu și a tovarășilor săi în patrie, după uciderea Minotaurului.

Un choreut (aceeași UMBRĂ a Istoriei, îmbrăcat ca un marinar): Socrate, în numele Dreptății care nu piere pe pământ, precum nu pier zeii, tu n-ai voie să mori.

Socrate (surâzând neîncrezător): Mă îndoiesc că zeii, în care nu cred – sau nu cred în toți – ar putea ține acum cu mine. Așadar, nu cred că răspunsul lor îmi este favorabil.

Marinar 1: Depun mărturie că da. Iată, pergamentul cu răspunsul lor se află în mâna mea (îl întinde lui Socrate, acesta se face însă a nu-i vedea gestul; în cor, marinarii): Citește, Socrate!

Socrate (gest reticent): Citiți voi, prieteni, dar crunt să vă pedepsească zeii dacă tocmai pe ei îi mințiți acum...

Pe catarg apare o eșarfă cu litere mari în greacă: „Saos” (Salvat, sănătate, teafăr.)

Marinar 1: Sănătate și viață lungă dorim lui Socrate, cel care se îndoiește de noi; iar ca răsplată îi spunem că noi nu ne îndoim de el. Îi dorim să trăiască atât încât să-și adeverească pe viu deviza: *Știu că nu știu nimic*. Deci, dacă spune așa, Socrate nu știe despre noi nici că existăm, nici că nu existăm. Îi propunem să parieze până la sfârșitul vieții pe existența zeilor noștri, căci nu va avea nimic de pierdut și astfel își va umple de adevăr propria-i deviză: *Saos*.

Marinar 2: Am auzit cu urechile noastre și scribul Zenon a scris, de la mine, printre altele, să nu crezi nici măcar în ceea ce auzi cu urechile tale. Să te îndoiești până și de ele; doar dacă știi sigur că în timpanele tale au intrat deodată zeii și locuiesc măcar pentru o clipă în tine. Te ascult, Zenon.

Scribul Zenon (îmbrăcat ca un *Marinar 3*): Întept al înteptilor Atenei, jur pe stilul meu că am scris aici numai ceea ce mi-au spus zeii. Te mai îndoiești de mine, de admiratorul tău sârguincios, de atâtea ori gelos pe Alcibiade, preferatul tău, care e departe de a ști să te adore în taină asemenea mie?

Socrate: Prea multe vorbe, Zenon, pentru un adevăr atât de simplu. Sau poate că tu ai nevoie de toate aceste vorbe pentru ca să le prefaci în cuvinte scrise și să-ți asiguri astfel un loc, un locșor al tău în istoria pe care o scrii?! Să-ți dau acum o ultimă învățătură, acum când încă nu știi ce hotărâre voi lua, până la urmă. Cei ce fac istoria pot s-o modifice prin faptele lor de la o zi la alta. Așa a fost de când lumea, așa va fi cât va fi lumea. (pauză; privește în depărtare) Dar cei ce o scriu ar trebui să renunțe la actul acesta, *dacă nu renunță totodată la - făptura lor în clipa în care o scriu*. Pur și simplu să-și închipuie că ei nici nu există, că nu s-au născut sau că, și mai simplu, au fost coborâți cu hârșobul din cer exact în mijlocul unui război în care abia atunci află cine cu cine se bate. Știi de ce, tinere Zenon? Tocmai pentru a nu ține partea nimănui! Ba, mai mult, dacă scribului istoric i se face sete și foame pe câmpul de luptă și cere apă și pâine și nu primește apă și pâine decât dintr-o tabără, el trebuie să fie cu atât mai drastic și neîndurător cu cei ce s-au rezeptat să-i dea apă și pâine și măslina Știi de ce, Zenon?

Zenon: Aș bănuî, Socrate, dar nu îndrăznesc să mă pronunț. Să cred oare că un istoric poate fi cumpărat cu o bucată de pâine?

Socrate (râzând în hohote): Nu, cu o bucată de pâine nu, și nici cu un prânz îndestulat. Dar

dacă-i este cu adevărat foame, e în stare să-și vândă și stiletul și tabla de ceară sau pergamentul, știi pentru cât și pentru ce? Pentru o măslină. Doar pentru o măslină, fără nici o fărâmă de brânză... și pentru o gură de apă, cât să-și astâmpere setea.

Zenon (dă din cap, în semn de protest): Eu nu, eu nu. Doar pentru atât?

Socrate (cu un rictus ironic, bănuitor): Ai dreptate, pe cât de orgolios te știu, presupun că ești mult mai scump. Tu vrei și o plată ca lumea (pauză... se aude un strigăt înăbușit: „Socrate, ajutor!”) și vrei și un loc în istorie pentru tine. Cum s-ar spune, ai intrat pe câmpul de bătlie cu tolba plină de la început. (Schimbând tonul) Dar să vedem dacă am dreptate cu adevărat. Cine strigă „ajutor!” pe triera cea sacră, pe această corabie a Adevărului? Nu cumva e chiar Adevărul?

(Rumoare, câțiva marinari încearcă să bareze drumul lui Socrate, cu respect îndoielnic.)

Marinar 1/ Marinar 2/ Zenon: Nu, Socrate, ți s-a părut, de ce nu ascuți de zei?

Socrate: Zeii toți se află în Daimonul meu și eu nu pot trăda izvorul unic al Adevărului.

Mulțimea (pe mal, glasuri contradictorii):

Socrate e nevinovat. Socrate trebuie să trăiască! Dar de ce fuge, dacă nu îi e teamă de moarte? Anytos, Meletos și Lycon să-l dea pieirii! Nedreptate!

Criton (în fața mulțimii): Dreptatea o fac zeii și zeii au spus: „Socrate e nevinovat”...

Un choreut (UMBRA Istoriei): Atunci să se supună judecării. Doar mai marii

Atenei au hotărât culpele înțeleptului oricât ar fi Socrate de înțelept: 1. Socrate nu recunoaște zeii cetății noastre. El ne propune o patrie fără Zeus, dar în care ar vrea să domnească el. Ce fel de ateism mai e și ăsta?

Criton: Taci, glas ignorant al gloatei.

Un choreut (UMBRA Istoriei): De ce să tac? Mai sunt încă două acuzații grele împotriva lui Socrate.

Mulțimea: Care, care?

Un choreut (UMBRA Istoriei): Așadar, a doua acuzație: Socrate vine și ne propune zei noi. Dar ce ne-au făcut nouă zeii cei vechi? De ce să-i izgonim din sufletele noastre?

Criton, Critobulos: Gloată proastă, nici o tradiție nu rezistă fără a-și preface ritualul ori miturile. Aceasta o doresc și zeii din ceruri, și zeii fiecărei cetăți de la o clipă la alta a Istoriei!

(**Zeta** împinge pe puntea vasului o statuie-bust pe roțile reprezentând chipul lui Socrate cu ochii mobili; statuia imită marmura. La un moment dat, când ajunge în față, aproape de proscenium, dinlăuntru ei se aude glasul lui Socrate imprimat pe bandă în ecouri spațiale: *Știu că nu știu nimic!* (scurtă pauză), apoi: *Cunoaște-te pe tine însuși!* Statuia se retrage în liniște, în locul ei apărând Socrate în carne și oase și marinarul legat fedeleș, cu un căluș în gură, de fapt un sul de pergament.)

Socrate: Iată Adevărul! Iată Adevărul, așa cum îl bănuiam. îmi era cu neputință să cred că zeii țin cu mine și nu cu zeii trecători ai Atenei, care hotărăsc Mesajul și Dreptatea, fiindcă guvernează clipa.

Din mulțime (se desprinde, apărând în față, vanitosul *Anytos*): Jur pe zei, doar știți cu toți; am

participat la răsturnarea „celor treizeci” de tirani ai Atenei, v-am adus libertatea, pentru ca acum să mă trădați? Socrate a trădat legile Atenei. Socrate trebuie să piară.

În cor *Meletos* și *Lycon* (poetul și oratorul mediocri, prieteni ai lui Anytos): Dovada că Socrate nu crede în propriile-i opinii este că voia să fugă.

Socrate: Naivi, destoinici ai naivității. Virtuoși ai mediocrității, așa cum nu v-am învățat să fiți vreodată. Am încercat să opresc pentru o clipă istoria voastră, dar jocul va lua acum sfârșit!

Un choreut (UMBRA Istoriei): Acuzația numărul trei, cea mai gravă: Socrate a corupt tineretul! în orgoliul lui nestăvilit, credea că *paideea*, învățătura unică a Atenei, e plină de greșeli. Or, Atena spune: pe ideea cetății, pe ideea de azi trăiește întreg poporul și ca atare nici tineretul nu poate fi educat altminteri. Cetatea nu poate greși, fiindcă ideile Cetății sunt geniale. Să piară Socrate!

Mulțimea (Anytos, tunând ironic): Nu, de trei ori nu, zeii nu puteau să fie de partea lui.

Socrate: S-ar putea să ai dreptate, mulțime, am vrut să spun Anytos. Dar să auzim ce ne spune acest marinar. (Scoate cu un gest rapid sulul din gura marinarului, citește calm, apoi cu voce tare): ... care l-am ajutat pe Theseu să salveze Atena învingând Minotaurul, decretăm și vom decreta: *Socrate este vinovat*. În numele clipei, al celor trei bravi conducători ai Atenei și al nostru personal, semnăm: Apollo și Triumviratul său zeesc de la Delos.”

P.S.: „Oricum, grație acestei hotărâri a noastre – a cărei justete e mai presus de orice îndoială – Socrate va intra în Istorie. Fiind însă el marele înțelept, îi lăsăm o șansă: aceea de a-și alege singur moartea.” (pauză)

Mulțimea (predomină fraza): Și zeii pot greși. Socrate e nevinovat. Fugi, Socrate! (Ca la un semn, corabia se pune în mișcare. Rumoare pe mal, rumoare la prora corăbiei, comenzi date și anulate apoi de gestul lui Socrate.)

Socrate: Opriți! Totul a fost o glumă, ultima glumă a bătrânului Socrate. Știam răspunsul zeilor Atenei, știam, vă jur, acest răspuns. Dar nu de la ei. Ci de la Daimonul din mine. El mi-a spus astănoapte, în vis, să-mi urmez destinul!

Criton și fiii: Nu, Socrate, nu te supune nedreptății.

Socrate: Mă supun legilor, așa cum v-am învățat. Așa e drept, așa e bine. Glasul patriei vine de la zei.

Un sicofant (strigând prin megafon spre Meletos): Simmias și Cebes, trimiși de Criton, au și cumpărat o casă pentru Socrate în Thessalia.

Socrate (se face a nu auzi nimic, în timp ce Zenon, scribul istoric, notează sârguincios): Criton, prietene, te declar vinovat pentru toată această farsă. Ai uitat, oare, ce ți-am spus în temniță: „Eu nu pot dezminți acum principiile pe care le-am invocat altădată numai pentru că mi s-a întâmplat ceea ce mi s-a întâmplat; dimpotrivă, pot să spun că pentru mine ele au rămas neschimbate și că le prețuiesc ca și înainte; iar dacă, în împrejurarea de față, nu vom putea formula altele mai bune, atunci poți să fii convins că n-ai să-mi zdruncini - hotărârea, chiar dacă ar căuta să ne sperie ca pe niște copii, copleșindu-ne cu închisori, execuții și confiscări. Trebuie oare să ascultăm și să ne temem de părerea celor mulți sau de cea a unui singur om, dacă el e cel ce se pricepe cu adevărat? Și, în acest caz, oare ne vom rușina și nu ne vom teme de el mai mult decât de toți ceilalți laolaltă? Iar dacă nu-l vom urma, nu vom corupe și nu vom pângări acea parte din noi care ar fi putut deveni mai bună prin respectarea binelui, dar care s-a pierdut prin nerespectarea lui?”

Un sicofant: Criton a cumpărat cu treizeci de mine de argint adevărul și marinarii.

Socrate (imperturbabil): Ți-am spus, Criton, toate acestea și acum nu-mi rămâne, înainte de a porni pe drumul istoriei mele, decât să te apăr pe tine de tine. Ți-am spus și repet, Criton – v-o spun și vouă, marinarii cumpărați cu banii lui Criton, și de voi înșivă să vă apărați, de nesăbuita voastră dragoste pentru mine – că „țara este mai presus de tatăl și de mama ta și de străbunii tăi: mai vrednică de respect, mai augustă și mai sfântă. (clamează) Că ea cântărește mai greu atât în ochii zeilor, cât și în ochii oamenilor cu judecata bună. Că trebuie, mai mult decât pe tatăl tău, să o respecti, (tună) să n-o înfrunți și să-i faci pe plac chiar când e aspră cu tine; înduplecând-o dacă poți și, dacă nu, făcând ce-ți poruncește, răbdând fără murmur orice suferință; să fii bătut, să fii închis, să pleci la război, unde te așteaptă rănilor sau moartea. Da, toate acestea trebuie făcute, căci binele constă în săvârșirea lor; să nu te dai bătut, să nu te retragi, să nu-ți părăsești rândul, ci în război, la tribunal, pretutindeni, să faci ceea ce-ți poruncesc cetatea și patria”.

Criton (profită de pauza lui Socrate): Chiar și când Patria greșește?

Socrate: Da, chiar și atunci „să faci ce-ți poruncește patria”. „Iar dacă nu, să-i arăți, convingându-l, unde stă dreptatea. Căci nu e oare o nelegiuire să folosești violența față de mama ta sau de tatăl tău, cu atât mai mult față de patria ta?”

(Din depărtare, ca un ecou prelung, un sunet de *aulos* tragic, de fluier tragic, oprindu-se scurt apoi, ca un țipăt.)

Mulțimea: Dar vei pieri, Socrate.

Socrate: îmi urmez Destinul, adică Daimonul, acestea fiind totuna cu Adevărul (cu un gest scurt, scoate din buzunarele marinarului legat cu frânghii aurul, răspândindu-l pe punte). Anytos, Meletos, Lycon, vreau doar atâta hatâr să-mi faceți înainte de moartea mea, pe care oricum o regretați – fiindcă, în sinea voastră, știți bine că e nedreaptă, dar mai știți că nici nu se poate să procedați altfel, că aceasta e singura voastră cale –, vreau așadar să-mi împliniți această dorință: Criton și prietenii lui să nu fie pedepsiți sau, în loc de orice pedeapsă, cu aurul acesta – care, nu-i așa, Criton?, într-un fel îmi aparține acum! – să se înalțe o școală în Agora, pentru cei mai săraci copii ai Atenei.

Mulțimea (rumoare dramatică, **Zeta** reapare în față, vorbește): Îți mulțumesc, Socrate! (Se apropie de înțelept, îl sărută cu dragoste.) Îți mulțumesc în numele viitorilor mei copii!

Socrate (mângâindu-i părul): Copiii tăi vor fi colegi de clasă cu cei ai lui Meletos, și el atât de tânăr și fără minte azi. Ai grijă, Zeta, ca măcar copiii tăi să învețe să nu facă versuri proaste și, mai ales, dacă se apucă de retorică ori de Istorie, precum Lycon, să învețe să nu mintă (un sughiț în mulțime, aparent ironic sau poate solidar cu spusele socratice). A minți în timp, a scrie istoria altfel numai pentru că ți s-a dat o măslină în plus e mai rău decât a fi sicofant. Căci vă zic vouă, atenieni, va veni o vreme când lumea va fi atât de însetată de Dreptate, că va uita de pâine și de brânză, o, nu, nu stomacul gol e cel ce stârnește sau aprinde flacăra unei răscoale, ci lipsa adevărului. Ori de câte ori – ca pe vremea „celor treizeci” ai Atenei – nu vei putea ieși în Agora să-ți verși năduful, ori de câte ori într-o cetate va domni o singură părere, fie ea chiar înțeleaptă sau dreaptă uneori – dar ea nu poate fi ca atare de vreme ce tu, simplu atenian sau locuitor al polisului, nu poți s-o discuți, s-o întorci pe toate fețele și chiar s-o negi, așadar – ori de câte ori un grec sau un alt cetățean din alte patrii nu va putea să strige ce vrea el într-o clipă de revelație a conștiinței, a Daimonului său, atunci el și alții vor aprinde în Agora un foc.

Un glas din mulțime (urmat de altele): Un foc? De ce un foc? Socrate a început să aiureze (cineva face un semn sugestiv cu degetul la tâmplă).

Socrate (continuă netulburat): Și ce e mai rău e că la focul ăsta, pornit cu bune intenții de unul, doi sau zece oameni la început, se vor adăuga alții care, adesea fără să știe de ce, vor preface așa, tam-nisam, focul într-un incendiu. De aceea, tot ce vă pot spune acum este să amânați focul, focurile de acest fel – dacă deocamdată puteți sta la taclale în Agora și puteți să-i înfrunțați pe cei trei de lângă voi – pentru binele Cetății. Eu v-am învățat arta adevărului. Să vă spun acum că *artha* înseamnă la un popor îndepărtat, dar la fel de vechi și de înțelept ca al nostru, *religie*. Da, așa se spune artei la indieni. Vreau să vă învăț acum primul cuvânt al unei viitoare, foarte apropiate religii: *Iubirea!* învățați, atenieni, să iubiți *artha*, religia Iubirii dintre voi, pentru voi și semenii voștri.

(Pauză fatidică, un vânt se pornește deodată, prevestind furtuna, apoi apare Soarele. Jocuri de lumini alb-roșietice, de crepuscul. În mulțime se aude un vaier ca un bocet, un fel de *recviem*, pornind ca un coral – *Kyrie Eleison* sau *Agnus Dei* din *Missa Solemnis* de Beethoven – apoi *aulos* tracic, sfârșind ca un țipăt.)

Scena 4, tabloul 3

Între timp, Socrate, umbrit sau învăluit în lumini crepusculare, încercuit ca o icoană în propriul ei nimb, rămâne asemenea unui Punct: tot ce se vede în sală e aura, dunga sacră pe care o desenează soarele – lumină deasupra creștetului său. Reapare apoi lent, descoperit de jos în sus în plină lumină, ținând în mână Cupa. Privind spre cer, bea încet, cu un calm, cu un surâs de beatitudine care-i sculptează întregul chip, în timp ce mulțimea, îndeosebi marinarii, îngenunchează plângând: în prim-plan – Zeta, Criton, Critobulos, Hermogenes, Epigene, Ctesippes, Marinar 1, 2, Zenon cu tabla lui de ceară; măreție de tablou care să evoce Înțelepciunea, Revelația.)

Socrate (întinzând Cupa golită Zetei, începe a șopti înălțându-și treptat glasul, în timp ce, printr-un ochean, scrutează Viitorul): Vor trece milenii, veacuri se vor prăvăli unul peste altul și, din Socrate, cel ce moare azi, va izvorî o fântână, „o fântână lină cu apă puțină”. Focuri mari și mici se vor aprinde în multe cetăți și apa nu va fi îndeajuns să stingă aceste multe focuri ce vor întregi, din sânge, flacăra și speranță, un continent pe nume Cenopa sau poate Europa, în amintirea victoriei lui Theseu. Pe urmele umilului Socrate –credincios supus Patriei și clipei – vor veni alții mai puțin supuși ori mult mai puțin înțelegători și vor muri rând pe rând asemenea mie. Dar Cetatea omenirii va spori, căci în ea va domni cândva setea de Adevăr. (Răspicat): } i adevărul, vă zic vouă, atenieni, nu va fi spus mulțimii nici de oratori, nici de istorici și nici de cei ce guvernează Clipa, ci de poeți și de filosofi. Peste secole de urgie și de mărire, de glorie, de război și de jale, vor veni acești alți naivi destoinici, mântuiți de propria lor credință și vor clama:

„Prietenii, care stați lângă mine,
încălziți-vă lutul cu vin, desfaceți-vă privirea
peste lucruri. Noi suntem numai purtători de cântec pe la porți închise,
dar fiicele noastre vor naște pe Dumnezeu
aici unde astăzi singurătatea ne omoară.”

(Blaga, *În noaptea de sus*)

Zenon (grăbit, recitește tăblița): „Dar fiicele noastre vor naște pe Dumnezeu...” Ah, să mă grăbesc să fac o fată (se uită la zeta, întâlnind în drum privirea sicofantului). Să-l naști pe Dumnezeu, ce idee? Ce idee?! Numai Socrate putea...

Socrate (după un timp): Tot ei, poeții și filosofi, vor spune asemenea mie, cu glas de tunet sau numai în șoaptă, dezlănțuiți de un alt Zeus ori mânați doar de propriul lor Daimon:

„Am armat pământul ista, vremea mea, viața, poporul
Cu gândirile-mi rebele contra cerului deschis;

(Pauză. Așează o mână aproape albă pe părul negru al Zetei, îngenunchiată.)

El n-a vrut ca să condamne pe demon, ci a trimis
Pre un ger să mă-mpace, și-mpăcarea-i... e amorul.”

(Eminescu, *Înger și demon*)

Lumina se stinge încet peste mulțime și se concentrează în fascicul dirijat spre Socrate care pare, în mantia-i albă, că se înalță la cer.

- C o r t i n a -

ACTUL IV

Scena 1

În prim-plan, un bust al lui Socrate, lângă un altul reprezentând chipul Ființei Supreme a Revoluției (Robespierre). Stânga și dreapta nu contează aici; depinde din ce parte privește spectatorul. O *bergère*, o vază mare de trandafiri roșii pe o masă rotundă, gen gheridon, stil Ludovic XV. Abia prin lumini concentrate se profilează fundalul scenei în care apare un pat – nu mai luxos decât cel al lui Socrate, dar cu dantele colorate în roz, prin lumini desigur. Cuvertura poate fi în chip natural roșie ca trandafirii din vază sau ca sângele, fiindcă despre sânge e vorba indirect în cele ce urmează. Fond de șoapte erotice, pentru început, care se „clarifică” deodată cu prima replică a Thérèsei, adresată lui Robespierre...

Thérésa Cabarrus (Tallien): Maximilien, dragule, tu știi de ce a rămas Socrate în istorie?

Robespierre: Fiindcă, hâm, simplu de tot: fiindcă a avut curajul să ia cucută. Dar ce, tu crezi altceva?

Thérésa: Ah, tu faci pe prostul, Incoruptibil drag ce ești. Știam că ești incoruptibil, dar nu știam că mimezi prostia...

Robespierre: Te rog, Thérésa. Eu mă aflu la tine într-o clipă, da, într-o clipă minimă de răgaz. Și tu ai dorit, tu ai vrut asta: să-l răpești pe primul cetățean al Revoluției de la treburile Statului, pentru a face pur și simplu dragoste. Nu ți se pare că ai dorit prea mult?

Thérésa (râde feroce la început, apoi își revine, gângurind călduros, mângâindu-l repede, pentru a câștiga partida): Ba am făcut și un lucru bun: pentru un ceas, două, am oprit ghilotina, căci, nu-i așa?, ghilotina nu funcționează în absența sau fără voia ta. Apropò, am aflat azi cum îi spune, deja, omul de rând ghilotinei... Știi?

Robespierre (mimând a ști totul, dă din umeri): Omul de rând, dacă-și caută de treabă și sprijină Revoluția, oricum nu va ajunge la ghilotină. Iar pentru simplul fapt că glumește pe seama ei nu poate fi dus la eșafod. Sau poate crezi că și asemenea *sobriquet*-uri, porecle, ar merita ghilotinate?!

Thérésa (râzând iarăși; același joc): Ai fi tu în stare, drăguțule, iubituie, violentule om năvălaș, trandafir întrupat din seve roșii ca sângele, ah, dragostea mea...

Robespierre (agasat puțin, dar neieșindu-și din rol): Ah, Thérésa, timpul trece și tu mă ții numai și numai în antiteze și nici măcar peruca asta neghioabă nu ți-ai dat-o jos (îndreaptă mâna spre ea).

Thérésa: Nu, încă nu, iubituie. Până la perucă, ai fi putut... (se oprește, surâzând viclean). Da, ai fi putut să mă săruți. (Se ridică în picioare, aranjează un trandafir în glastră.) Antitezele de care vorbeai mai înainte se numesc, mai exact, oximoroane. Cred că și tu, ca și mine, ai învățat asta la liceu sau cu

profesorul tău de retorică. Omul este, de fapt, un eșafod de antiteze, de contradicții, de oximoroane, poftim. Candid în astfel de clipe (arată spre el) și violent odată ce clipa a trecut, dornic de purificare, de *katharsis* și foarte înclinat totodată să voteze pe nedrept împotriva lui Socrate, asemenea tuturor celor care-l au pe conștiință. Apropò, te-ai întregat vreodată de ce, de veacuri întregi, omenirea regretă așa de mult moartea unui singur om?

Robespierre: Fiindcă omenirea luată în bloc e nătângă, asemenea vulgului care asistă cu nesfârșită plăcere la execuții ca la un spectacol. Omenirea are nevoie de lideri, cum spun englezii, de personalități, de capete care să gândească pentru ea: ființele mici, care plodesc inconștient asemenea furnicilor sau bondarilor, își află supremația doar prin exponenți.

Thérésa (același joc): Așa ca tine, Ființă supremă ce ești. Inegalabilul meu drag. Și totuși, Maximilien, de ce Socrate a trebuit să moară pe nedrept, fiindcă, sper ca măcar asta să recunoști, ceea ce toată istoria recunoaște: Socrate a ispășit pe nedrept. El este autorul primei revoluții din lume pe cont propriu. Pur și simplu, Revoluția Conștiinței. Singura pură, în timp ce altele... Tu crezi că există trepte între pur și impur? Tu, de pildă, te crezi un om în întregime pur?

Robespierre: N-am meditat în mod exact asupra acestei eventuale întrebări. Știi, în orice caz, că nimeni și nimic nu mă poate corupe. Dar, în rest, voi fi având și eu – ca tot omul – o serie de mici, invizibile metehne...

Thérésa (râde ironic, apoi revine la glasul dulce de mai devreme): Deci, Robespierre nu este un pur (se apropie de el, ia o scamă de pe redingota lui și o suflă în aer). Iată, mai are niscaiva scame. Totul este ca aceste scame să nu i se așeze pe suflet, să nu i se lipească de conștiință, da, da...

Robespierre: Deci, iată-mă și impur. Știu de ce te gândești la așa ceva: fiindcă ai profitat de plecarea soțului tău, ah, prietene Tallien, iartă-mă... dar nu sunt de vină (pauză de gândire, apoi iluminat, cu degetul la tâmplă): Ce-ar fi ca, de mâine, să institui ghilotina pentru adulter, pentru a pedepsi adulterul?

Thérésa: Atunci, pur și simplu ghilotinei nu i s-ar mai spune *Madame la Veuve*, ci poate *Monsieur le Cocu*. Încornoratul, nu?! (începe să se dezbrace cu gesturi febrile, Robespierre adulmecă, în sine, fericit, aerul, nerăbdător.)

Robespierre: Nu, desigur, ar fi o prostie. E în firea eternă a omului să greșească în dragoste. Important este să nu ridici mâna asupra Patriei tale. Știi tu, dragă Thérésa, că Socrate a spus acest lucru, el despre care nu se știe cum și ce va fi fost în viața intimă, personală?

Thérésa (arătând spre o bucată de pâine albă, răsărită într-un colț, într-un vas cu struguri, sau lângă el): *Touchez pas*. Nu te atinge de viața intimă a omului. Știu asta încă din copilărie, de la unul din servitorii noștri, deci de la un om din popor, cum se spune azi. O murdărești, tot așa cum, punând mâna pe această pâine albă, o înnegrești, desigur. De aceea, e bine să ne spălăm pe mâini cum am învățat în copilărie, cum îi învățăm și pe copiii noștri – să se spele înainte de a mânca. Deci, Maximilien, du-te, te rog, și te spală (surâzând complicat)... de Tallien. Eu m-am spălat mai înainte.

Robespierre (înaintând spre un colț al camerei unde se bănuiește a fi toaleta. Fredonează. Thérésa, continuând să se dezbrace mult mai lent, ascunde un pumnal strălucitor sub pernă. Fredonează cu ochii în flăcări. Reapare Robespierre, într-un fel de pijama roșie: indispensabili lungi și maieu sau poate salopetă – chiar și părul lui are reflexe roșietice: și-a dat jos peruca): Ei, Thérésa, să profităm de clipă. E limpede, nu voi mai introduce ghilotina pentru adulter, fiindcă ar trebui să cad primul sub tăișul *Văduvei*, nu-i așa?

Thérésa (complice, ori ca pentru sine, dar clar): Încă nu, încă nu, dragă Maximilien. Până acum nu s-a petrecut nimic între noi. Ai lăsat la toaletă hainele fiindcă îți era... murdară redingota, aveai... și trei nasturi lipsă. Ce neatenție din partea valetului tău! (întinde mâna spre un clopoțel așezat pe noptieră.)

Robespierre (enervat, dar aproape *mut*, face un gest negativ din cap, din tot corpul, bate aerul cu mâinile): Nu, Thérésa, te rog, te implor, oprește. Nu-ți dai seama că ne deconspirăm amândoi?! Iar eu? Ce va zice lumea de Incoruptibil?

Thérésa (renunță greu): Incoruptibilul.... corupt, iată, asta e tot ce va zice. Te preocupă mai mult publicitatea unei astfel de scene decât faptul că mii de oameni îi plâng pe cei dragi în mii de case din Franța, uciși mai mult sau mai puțin... (se oprește, conștientă că încă nu trebuie să meargă prea departe). Dar, să lăsăm asta. Vreau să rămâi în istorie cu o posteritate uriașă. Voi, bărbații de Stat, aveți nevoie de imboldurile noastre, ale femeilor. Da, da, să știi. Uite, înainte de a mă da ție – dar asta nu e un târg, ci o propunere pentru tine, pentru gloria ta în posteritate – te rog, te rog în genunchi (mimează gestul): *Renunță, începând de mâine, la ghilotină.*

Robespierre (roșu de mânie, caraghios, uitând că se află în pijama): Din rațiuni de Stat, ghilotina va funcționa în continuare. E necesară ca aerul și ca apa. Chiar și fără mine, va funcționa, presupunând că aș muri în clipa asta. Nu-ți dai seama?! Hm, poate că tu chiar ai pus la cale ceva împotriva mea!? (privește bănuitor spre toate colțurile încăperii)

Thérésa (surâde mai cald, părăsind jocul de mai-nainte): Tu, șef al Terorii, te temi de mine. Ha, ha, ha... da, am pus la cale... (îl privește fix, întârziind vorba) să ne iubim. Atâta tot. Doar că îți dai seama, da, aș vrea să-ți dai seama că nu pot iubi cu adevărat un om – sau un zeu ca tine – dacă acest om-zeu nu-mi promite măcar că, începând de mâine, va renunța să mai afișeze ghilotina în piețele publice. Măcar atât. Fă-o dacă vrei, dar fă-o în curtea închisorilor și nu excita, nu îndemna la sânge vulgul de care vorbeai. Vulgului, oamenilor de rând, le e poftă de sânge, au mereu impresia că, în felul acesta, li se face dreptate. Prostii...

Robespierre (mai concesiv): Nu, nu de mâine. Mâine urmează – o, dar trebuie să fiu de față – prietenul meu Danton, care m-a trădat, nemernicul... Și poetul acela june ce-și imagina că poate deveni peste noapte un doctrinar al Revoluției. Îl știi, desigur, pe Camille...

Thérésa (cu ochii injectați): Des-mou-lins... Nu o făcea pe doctrinarul Revoluției. Era chiar un teoretician adevărat, tocmai fiindcă și-a fost atât de apropiat, așa-zicând un practician, și apoi teoretician. Nu crezi?

Robespierre: Ba da, cred. Dar s-a întors și el împotriva mea. Greșesc: a cauzei noastre și, atunci, e firesc să plătească.

Thérésa (diplomatic): O, dragule, naivule, purule și impurule Robespierre. Nu-ți dai seama că tu faci și din Danton și din Desmoulins doi Socrate dintr-o dată. Le oferi, prin moartea lor ne... (se oprește) le oferi prin moarte o posteritate glorioasă, enormă, pe care nu se știe dacă tu o vei avea.

Robespierre (sceptic, totuși): De data aceasta, chiar că nu m-am gândit la posteritatea mea. Am avut în vedere interesul prezent, major al Statului. Clipa! Și clipa cere imperios moartea lor. (Se apropie de Thérésa, o mângâie cu mâini roșii, înroșite puternic de reflectoare în clar-obscurul nopții.) Da, iubita mea Thérésa... ce dulce ești. Ce păcat că te preocupă idei atât de străine de Clipa menită doar Iubirii! Dar, înțeleg, o așa de veche antiregalistă ca tine, care s-a despărțit de tatăl ei pentru convingeri republicane, în plus soția lui Tallien, da da (parcă vorbește singur). Da, așa e: Revoluția trezește gândirea tuturor, mai ales a oamenilor care gândesc, care optează din naștere, din adolescență pentru o idee, pentru Ideea ei. (strigă) Dar Revoluție înseamnă și Teroare!

Thérésa (scoțând pumnalul de sub pernă, Robespierre face un pas înapoi): Atunci, începe cu mine, Incoruptibilule! Ucide-mă așa, acum, fără martori. De ce mai ai nevoie de un tribunal care judecă și decide doar ceea ce-i dictezi tu? Haide, când ai convingeri dure, trebuie să mizezi pe acțiuni dure ca și convingerile pe care le afișezi în fiecă clipă.

Robespierre: Ah, proasta mea dragă, ce-ți poate trece prin minte?! Crezi că un Robespierre e în stare de astfel de gesturi solitare? El face dreptate sub ochii poporului, ai mulțimii, dar pentru popor și pentru mulțime, fiindcă așa vrea el, *poporul*.

Thérésa (dezamăgită, aruncă pumnalul sub pat): Din ordinul tău mor mii de oameni, iar tu nu ești în stare să ucizi un singur om. Ți-e frică de moartea individului, a omului în carne și oase. Ești un poltron, în fond. te vezi pe tine (se apropie de el, mimând gestul de a-l dezbrăca) așa cum te-a făcut natura. Și-ți amintești: eu sunt un om viu, care dispun încă de viața altor oameni vii. Ei mor, eu trăiesc fiindcă eu comand clipa, eu întorc acele ceasornicului, ale Istoriei. O, dragul meu tiran fricos, află atunci de la mine un lucru: ești un mediocru, asemenea celor trei mici satrapi ai Atenei care au determinat *Heliaia* să voteze împotriva lui Socrate. Zeci de voturi *pentru*, pentru moartea lui Socrate, adică în favoarea mediocrității lor. Cine-și mai amintește azi de ei, cine și-ar mai aminti dacă n-ar fi fost ei ucigașii lui Socrate, primul om din omenire care a făcut o Revoluție fără a vărsa sânge?! Hai, teroristule, hai scumpul meu tiran mediocru, dar atât de pur – pur doar prin sânge –, ieși din mediocritatea clipei. Măcar atât. Deci, nu anulezi decretul privind moartea lui Danton și Desmoulins?

Robespierre: Nici pentru o mie de Thérèse.

Thérésa: Bine, bine... adică rău, foarte rău pentru tine; amândoi în celulă discută, acum, sunt sigură, despre orbirea ta și despre glorioasa lor posteritate. Primul care le oferă această glorie aproape socratică ești tu, Robespierre – Robespierre-Meletos, Robespierre-Anytos, Robespierre-Lycon... Așa-i chema pe... anonimii judecători ai lui Socrate (pauză, râde). Hai, să te vedem, viteazule, oricum te-am corupt pe jumătate... Cealaltă (face un semn, stinge lumina).

Scena 2

Aproape aceeași încăpere, același pat, cu mici modificări ca și invizibile: rămâne doar bustul lui Socrate, spre proscenium. Mulțime dând impresia că se află în stradă. Ecouri de *Marseillaise*. (În celulă: **Danton** și **Camille Desmoulins**)

Danton: Oare Socrate la ce se va fi gândit în noaptea în care ar fi putut să evadeze cu ajutorul lui Criton?

Desmoulins: Ca orice imbecil de geniu, la patrie, luminate Danton. (Se răzgândește.) Doar că Socrate poate fi numit orice, nu însă imbecil.

Danton: Am să te dezamăgesc, dragă Desmoulins, dar eu acum nu mă gândesc la patrie, ci la un sos *remoulade*. Ce, n-ai vrea și tu, acum, un *remoulade*, cu un biftec, așa, ca înainte de Revoluție?

Desmoulins: Să-ți spun sincer, mă gândeam la un vers. De fapt, nu, mint, uitasem versul la care mă gândeam, acum aveam în minte pe prietenul meu Chénier, care a intrat în nemurire spunând înainte de ghilotină: „Mourir et j'avais pourtant quelque chose là”. Vezi, el a devenit nemuritor spunând aceste cuvinte. Dar eu, dragă Danton, eu ce-aș putea să spun?

Danton (în continuare, ironic): „Vreau sosul *remoulade* de pe vremea lui Ludovic al XVI-lea.”

Desmoulins: Cât ești tu de înțelept, Danton! Vreau să-ți spun totuși că nu te credeam cinic.

Socoți oare că asta e o frază cu care să-mi închei viața și să mai rămân și în istorie?

Danton: Nu cred, sunt convins. Altfel, nu te sfătuiam. Eu nu pot să spun unui prieten, unui semen al meu, altceva decât aș spune sau aș gândi eu însumi. Sau dacă vrei să fii original în felul tău, repetă, republicanule, vorbele unei regaliste pur-sânge. He, he, știi ce a spus Madame Elisabeth, sora lui Ludovic al XVI-lea, la primul ei interogatoriu?

Desmoulins: A spus că n-a conspirat împotriva libertății poporului francez.

Danton: Asta e esența. Detaliul, sosul, he, he, e mai important, Camille. Iată-l (imită pe judecător): „Ați conspirat, împreună cu ultimul tiran, împotriva siguranței și libertății poporului francez?” – aceasta a fost întrebarea. Ce crezi că a răspuns ea, când i s-a pomenit de fratele ei, ha, ha, regele decapitat, adică, atenție, *ultimul tiran*. Uite ce a răspuns: „J’ignore à qui vous donnez ce titre” – deci nu știu pe cine numiți în felul acesta, adică tiran, ultimul tiran – „mais je n’ai jamais désiré que le bonheur du peuple français” (dar n-am dorit niciodată decât fericirea poporului francez). Și acum, hai, poete, avem timp berechet să adâncim fraza asta: judecătorul, reține, a întrebat-o pe Madame Elisabeth dacă *a conspirat împreună cu ultimul tiran*. Un judecător al nostru, al Revoluției, care, în timp ce o judeca, uita că Revoluția instalase deja tiranii ei, o nouă tiranie și pe cel ce ne duce acum spre eșafod. Iar ea, femeie deloc proastă, a răspuns, fără să vrea, ceva istoric: *nu știu la cine vă referiți*. Ca și cum te-aș întreba acum eu pe tine, Camille: „E adevărat că tiranul Robespierre te-a trimis la ghilotină?” He, he, iar tu, fentând adevărul, mi-ai răspunde: „Nu știu la cine te referi...”. Să lăsăm gluma, prietene.

Desmoulins: Nu e chiar o glumă tot ce spui, dar eu te-am rugat să-mi dai un sfat clar.

Danton: Ți l-am dat deja și, dacă vrei, voi continua tot pe acest ton. Eu nu pot să spun unui prieten altceva decât aș spune sau aș gândi eu însumi.

Desmoulins: Ți râzi de mine, Danton, știu că râzi, tu ești atât de puternic, atât de nepăsător. Dar, de fapt, toată nepăsarea ta e fructul unui orgoliu fructificat deja, nu-i așa? Ți-ai câștigat gloria, ești simbolul însuși al istoriei, al Dreptății sacrificate, fiindcă Dreptatea ta a fost cu adevărat dreaptă și cumpănită, de aceea îți permiți să-ți bați joc de viața și posteritatea altora. Tu ți-ai câștigat posteritatea, dar eu? Eu abia începusem să scriu, spusesem ceva, credeam că a venit în fine timpul meu *socratic*. Ah, da... Iată ce aș spune pe eșafod: „Allons, enfants de la patrie,/ allez, faisons Socrate évader”. Să evadeze Socrate, să-i dăm cu toții un *appui*, un ajutor.

Danton: Copile, până de curând credeam că ești genial. Dar poate că m-am înșelat. Și Homer, ca și Socrate – știi formula lui Horațiu: *Quandoque bonus dormitat Homerus* – erau geniali, ceea ce nu înseamnă că n-au avut și momente de „moțăială” a înțelepciunii, ca să nu zic de idiotenie, în viața lor.

Desmoulins: În ce-l privește pe Homer, mă opun. Ai vreo dovadă cu privire la Socrate?

Danton: Copile, *tu es un pauvre, un petiot de génie*, un drăguț, un amărât de geniu, mă ierți că ți-o spun. Ai întrebat de eroarea lui Socrate. Eu știu una singură pe care o știi și tu.

Desmoulins: Care, Danton?

Danton: Ha, ha, ha, ha, ha, ha. De- des-mou-lins. Eroarea de a nu fi evadat. **Desmoulins:** Danton, te rog, nu, nu vreau. Nu vreau să mor din neînțelegere. Acum cinci minute ai dat afară din celulă pe toți prietenii tăi – pe cei trei prieteni ai tăi – care veniseră să te scoată din temniță.

Danton: Aah, băiat prostuț ce ești. Cum credeai că o să accept așa ceva, din moment ce eu știu că sunt nevinovat?

Desmoulin (exploziv-ironic): Danton-Socrate. Socrate a fost Danton și Danton – Socrate.
Primul a murit de cucută fină
Celălalt de ghilotină.
Voi striga cât voi putea
Când pe eșafod voi apărea
De iubirea mea nu te voi ierta
Cum tu nu mă ierți de prostia mea.

Știu, sunt versuri proaste, pe care le născocesc acum ca să te pot ironiza, doar că nu o pot face până la capăt. Te iubesc prea mult, ce spun?, te venerez, fiindcă iubirea înseamnă înainte de toate *respect* și eu știu, Danton, că tu ai răspândit iubirea, dragostea de Lege, de Patrie, de Adevăr și de Cumpătare, dar, vai, n-ai cules în locul ei sau alături de ea și *Respectul* pentru aceste icoane sacre. Dar este patria o icoană? Numai tu îmi poți răspunde cu adevărat.

Danton (privind în zare): Da, patria este o icoană. Mai mult decât orice Revoluție. Dar în timp ce Revoluția îngroapă sub tăvălugul ei tradiții, legi, obiceiuri, patria rămâne atârnată pe zidurile sufletului nostru nestingherită. Așteaptă. Ce crezi că așteaptă, Desmoulin?

Desmoulin: Hm, să reînvie?

Danton: Oarecum. Nu ești departe de adevăr. Icoana asta, mutată de pe un perete pe altul, de la stânga la dreapta și invers, mai sus sau mai jos în funcție de fiecă revoluție în parte, se mișcă și se tot mișcă în toate direcțiile. Sunt clipe când, din cauza acestor cutremure mici sau mari, vai, trecătoare, ca orice cutremur, mulțimea n-o mai vede, unii o caută ca pe un lăntișor, la gât, și nu mai dau de ea, alții o caută undeva pe piept sau la încheietura mâinii – amintindu-și că au așezat-o acolo în chip de amuletă – și tot nu dau de ea...

Desmoulin: E dezlânat apologul tău, Danton.

Danton: În curând se încheie, ca și noaptea asta revoluționară, și ai să vezi că n-am uitat de unde am pornit. Ei, și ce crezi, Desmoulin? Vine un val, o maree, trece valul, trece și marea, a fost flux, a fost reflux – între timp, udați până la glezne sau până la gât, toți au uitat marea, marea, apa va să zică – și gata, frica ia sfârșit. Ai văzut Mont-Saint-Michel? Străvechea abație monumentală... Pe flux sau reflux, străbuna mănăstire tot acolo rămâne, pe vârful acelor stânci aglomerate, țâșnite din pământ, din ape, dar venind parcă de sus, ca niște plete ale Cerului. Te lupți cu valurile, te aperi de flux, ha-ha. Revoluția – pe care tu ai provocat-o – ajunge la mal, scoți sabia să dai în dușman... și când să faci asta, vezi că dușmanul a dispărut subit. Te miri, înjuri, după care, încet, te liniștești: sus, pe creste, catedrala strălucește ca înainte, văzută din depărtare. Te așteaptă s-o descoperi, să o mângâi, așa ca pe o icoană îngropată de timp, dacă nu e văzută de nimeni. Din față sau din unghiurile mai ascunse vederii. Te apropii, și catedrala cu mii de icoane și vitralii se preface deodată într-o singură icoană. într-una singură, Desmoulin, să îți minte.

Desmoulin (vizibil mișcat): Și?

Danton: Și când, în fine, pătrunzi în sanctuar, tot ce ai văzut din depărtare, vag trădător, capătă conturul unui singur chip: pare un crucifix ori, dacă vrei, o icoană.

Desmoulin: Da, și? Vrei să spui că totul se concentrează într-un singur punct, până la obsesia absolută?

Danton: Eu nu-ți vorbesc despre o obsesie, ci despre o icoană palpabilă. Când intri într-o catedrală uriașă, ceea ce te supune la ordine și credință este acel unic punct în care se spune că se

adună, se focalizează ochiul lui Dumnezeu. Mă urmărești, Desmoulins?

Desmoulins: Bineînțeles, te aștept, pentru numele lui Dumnezeu, dar spune ce vezi până la urmă din toată catedrala? Eu, la Mont-Saint-Michel, am admirat întreaga catedrală.

Danton: Imposibil, Desmoulins, nici un om, nici Homer, nici Socrate nu puteau cuprinde totul deodată. Ești obligat, volens-nolens, să te concentrezi într-un singur punct. undeva, spre altar, undeva spre un policandru, sau îți atârni ochii de o icoană care îți apare deodată ca un simbol sau ca o frumusețe unică, în acel spațiu. Socrate avea icoana în el și se numea Daimon, deci întreaga catedrală moleculară care era Omul Socrate se concentra *aici*.

Desmoulins: Eram copil când am fost acolo cu ai mei și pentru că totul îmi părea difuz, mă întreb acum unde era sau putea să fie centrul obsesiei mele contemplative?

Danton: Vezi? O obsesie era. Și acea obsesie putea fi, să zicem, o icoană. Era Fecioara? Era Crist? Nu știu. Tot ce pot să-ți spun este că eu am trecut, am văzut și am pipăit această icoană... Știi tu, Desmoulins, ce mi-a fost dat să văd? Ceva ce nu are nici o legătură cu ideea de a crede sau a nu crede în Dumnezeu. M-am apropiat de icoană – era Fecioara, ai ghicit – am văzut-o îndeaproape, am sărutat-o cu ochii minții, nu uita, e vorba de o pictură de neuitat, și când m-am apropiat de ea, am văzut cu ochi de copil, cu ochii cu care nu mai pot să văd astăzi, însemne sau amintiri de tot felul: „Georges, 17/ 12/ 1712, Jacqueline à Dieu, 19/ 12/ 1719, Jean-Jacques 13/ 12/ 1613”. Era cea mai veche însemnare de pe icoană... Toți credincioșii ăștia, cum vezi, francezi de-ai noștri, ăștia care cântă azi *La Marseillaise*, scrijeliseră mai toată icoana... înfiorător. Aveam 13 ani când am văzut această îngrozitoare aviditate prostească după nemurire, mânjind în fond un simbol al Patriei, un monument al artei. Cum vezi, n-am remarcat acolo nici un nume străin. Eh, dragă Desmoulins, e greu să-ți spun când am gândit ceea ce vreau să-ți spun acum: toți cei care mânjiseră această minune a artei erau, *repet, compatrioți de-ai noștri*.

Desmoulins: Danton, răsare soarele, și încă n-am gândit fraza aceea a mea de dinainte de execuție... te rog, spune odată.

Danton: Tocmai încheiam. Cei ce mânjiseră icoana cea mai de preț erau compatrioții noștri. Ei bine, asta voiam să-ți spun acum, la finele acestei Revoluții: *Patria este ca această icoană*. Din când în când, ea trebuie curățată de chiar compatrioții noștri. Râzi? Nu râde! Un străin face un asemenea sacrilegiu, ca să spun așa, doar în țara lui. Când vrem să curățăm icoana Patriei, începem s-o facem chiar cu cei din jurul nostru. Da, patria trebuie curățată, din când în când, de patrioții falși sau, cum să spun?, de plastografii de ocazie... *dinlăuntru*.

Desmoulins: Și atunci, să proclam totuși: *Socrate a înviat în Danton?*

Danton: Nu, nici vorbă, tinere poet. Altminteri: „Danton trebuie ucis prin Danton!” Sau: „Prin Danton, moare dușmanul Patriei pe nume Desmoulins”. Așa cere clipa. Așa cere Istoria. Așa vrea Socrate. în numele Franței, al Libertății-Egalității-Fraternității, în numele Europei. Sau și altfel: „în numele tuturor revoluțiilor ce vor veni după Revoluția noastră de azi, Amin!”

– C o r t i n a –

august 1968 - octombrie 1989

REVOLUȚIE ȘI CARUSEL

sau

PUMNUL, PALMA, GLONTELE

Se dedică lui Valentin Silvestru

ACTUL I

Scena 1

Un cort pe un promontoriu natural, închipuind Dealul Spirii. Tudor Vladimirescu, înconjurat de căpitanii săi, studiază o hartă. În depărtare – pe bandă – ecurile unei canonade acoperite de mulțime, de o armată, care se presupune a fi în imediata apropiere a cortului central. E seară, spre asfințit. În umbră, îmbrăcat ca un prinț oriental, Alexandru Ipsilanti. În clipa în care începe să vorbească, nu se vede, apoi luminile îl descoperă treptat, capul cu coif și panaș rămânând în continuare în umbră. În prim-plan, gura prințului grec apare ca printr-o vizetă de celulă sau ca printr-un „ochi” masonic.

Ipsilanti: Ți-am dat destul, căpitane. Eu te-am urmat până aici, să văd ce ai de gând să faci. A ocupa Bucureștii fără acordul împăratului ar fi o trădare.

Tudor: Care împărat, Alexandre? Așa ne-a fost vorba? (Mirat și revoltat sau, mai degrabă, intrigat) Ce rost mai are aici împăratul, când poporul împărătește și vrea să continuăm revoluția? *Norodul e patria și nu tagma jefuitoarelor*, înțelegi? (Căpitanii dau din cap a aprobare.) Oare crezi că acum, în țara ta, lucrurile se petrec altfel? Crezi că pentru a se opri la jumătatea drumului a pornit acel prinț englez și mare poet spre Missolonghi? Am aflat că s-a ruinat, și-a vândut castelul, a dezmoștenit-o pe sora lui pentru a salva străbuna Eladă, patria ta. Eu, la rândul-mi, sunt chemat să o salvez pe a mea. Nu pot înșela norodul. (pauză) Ori gândești altminteri? Spune!

Ipsilanti: Eu nu pot gândi altminteri. Eu nu trebuie să gândesc decât așa cum trebuie!

Tudor: Și cum trebuie, prințe, cum trebuie a trebui să gândim? Călcând peste propriile promisiuni? Amăgindu-i pe cei ce ne înconjoară acum cu setea lor de dreptate – din care și-au făcut steag și țară, și prezent și viitor – înșelându-i deodată și trimițându-i acasă? (Tudor, intrând în rol) Adică: „Haideți, voi care încă n-ați murit, voi, care încă vă aflați înarmați până-n dinți, plecați acasă, uitați totul. Căci totul a fost o glumă.” Ei, ce zici? Pot să le spun eu oamenilor mei așa ceva? (Tace o clipă. Tresare.) Hai, ieși din cort și strigă astfel oamenilor, tuturor acestor înarmați de sufletul lor – acestea sunt armamentul și armura lor, sufletul –, haide, ieși și strigă-le să plece acasă! Sunt convins că vei fi sfâșiat înainte de a încheia toate aceste vorbe. Nu crezi că spun adevărul?

Ipsilanti: Adevărul, zici? Care adevăr? Adevărul unui cap revoluționar e unul – și, al gloatei, altul. Tu crezi că toți cei care te urmează gândesc asemenea ție? Dacă ar ști toți acești zdrențăroși, îmbrăcați mai acătări acum, pentru o clipă, mirați ei înșiși că s-au trezit cu o armă în mână, dacă ar ști că tu ești aici, în cort, înconjurat de poeți și savanți, ce-ar zice? Nu te-ar acuza ei cei dintâi de trădare?

(Tudor vrea să-i răspundă, însă peste peste glasul lui se suprapune un altul, începând în grecește...)

Al. Philippide: Megale Kyrie Ipsilanti. Mărite domn. Eu nu știu dacă Înălțimea Ta m-a orânduit în dreptul savanților sau al poezilor. În orice caz, nu sunt poet și e greu de spus că sunt savant. Dar Domnul nostru Tudor mi-a promis că, îndată ce vom culege laurii victoriei, se va cuveni să punem în gura neamului adevăratul nume al țării noastre: ROMÂNIA. Și Domnul Tudor mi-a promis că așa va fi și că aceasta este cununa cea mai de preț a Revoluției.

Tudor: Are dreptate compatriotul meu, învățatul domn Philippide, al cărui neam îndepărtat vine, de altfel, din Grecia Domniei Tale, de mult, tare de mult. Și dacă a învățat atâta carte și a descoperit un lucru pe care toți îl știam – numai turcii și alți asupritori haini nu voiau a-l ști – și

anume: că nația noastră se înfrățește dindemult cu Roma cea veche –, de ce nu vrei să crezi că aceasta ar fi o încununare a Revoluției? Firește, după eliberarea robilor și împărțirea dreaptă a pământului între cei mulți. Să trecem, iată, folosesc cuvinte din limba ta, de la *oligarhie* la *democrație*...

Ipsilanti: Tudor, Tudor, n-am nimic împotriva acestor cuvinte, numai să nu se prefacă într-un joc periculos. Convenția a fost: eliberarea națională, așadar să luptăm împotriva turcilor, dar să-i nimicim de tot pe boieri... Unde s-a mai văzut așa ceva? Eu am niște moșii prin Grecia, de pildă, și nu mi-ar conveni ca, odată țara eliberată de iataganele turcești, să mă văd supus în robie de foștii mei robi. Dacă ai avea pământ, ai vorbi altfel...

Tudor (crispat, pe gânduri): Pământul meu e al țării, al neamului, al celor nevoiași. (Deodată, ferm) Chiar al acestor oșteni-revoluționari ce ne-au dat nouă, capilor răscoalei, mai mult decât orice moșie: încrederea lor. Cum să-i mințim? Și de ce să-i mințim?

Ipsilanti: Ca tot lucrul pe lumea asta, orice cale odată începută are și un drum, o cărare de mijloc: *Arhé kai messa*.

Tudor: Ai uitat sau vrei să uiți cum a continuat filosoful tău din vechime? *Arhé kai messa kai telos*. „Începutul și mijlocul, dar și scopul”, or, ce altceva e scopul dacă nu sfârșitul? Adică o dreaptă încheiere a lucrurilor bine pornite.

Ipsilanti (gânditor, vorbind în dodii): Așa e când pornești la drum cu cei ce nu sunt egalii tăi. (Ridică glasul) Și tu crezi că ai descoperit singur acel *telos* al Revoluției? Nu crezi că mergi prea departe?

Tudor: Dar nici n-am ajuns la jumătate și tu vrei să renunț. În fața noastră stă Capitala acestei țări. Capii ei au venit și mi s-au închinat, dar mai avem de dat o luptă, până ajungem la locul Puterii. Și tu vrei să pui punct luptei noastre aici, în cort? De ca și cum ne-ar fi rușine că am ajuns până aici?! Gândirea ta nu mi se pare nici dreaptă, nici adevărată! Ce-ar fi ca lordul Byron să se oprească la Veneția? Ai mai avea vreo stimă pentru el?

Ipsilanti (râzând cu viclenie): Aș zice în orice caz că e mai deștept decât tine, că prințisorul ăsta englez – fie el și mare poet, cum se spune că este – o să moară de moarte bună. (Tace un timp) O, dac-ai ști câte... leacuri sunt pe lumea asta, înainte ca un glonte rătăcit să pună capăt smintelilor unui aventurier!?

Tudor (rumoare printre căpitani, mirare de parcă acum l-ar fi descoperit pe Ipsilanti): Puțin mai rămâne, dragă Ipsilanti, și vei vorbi pe limba dușmanilor noștri... Dacă înțeleg bine...

Ipsilanti (taie aerul cu mâna înmănușată în alb): Nu tu trebuie să înțelegi bine, tu ești un executant. Cel ce gândește pentru noi (face un gest arătând undeva sus) s-ar mira să te audă ce îndrăznești să faci. Și până unde vrei să mergi. În adevăr, până unde?

Tudor: Până la adevărul nostru cel mare pentru care am vărsat sânge, pentru care vom mai vărsa dacă e nevoie: așa e drept, așa se cuvine. Să spunem *România* acestor meleaguri, dar pe aceste meleaguri oamenii să fie liberi și să aibă ce mânca, să-și lucreze pământul lor, ei și copiii lor și copiii copiilor lor... Așa ne-a fost vorba, prințe? Sau prinții își uită jurământul?

Ipsilanti: Ei nu, în nici un caz. Ei nu pot să uite niciodată ceea ce sunt. Numai cei ajunși căpitani peste noapte uită *cum* au ajuns. (Își mângâie pumnalul aurit.) Ei, dar eu am acum alte treburi. Ți-am spus tot ce-am avut să-ți spun. Acum trebuie să dau fuga spre Salonic ori spre Pireu, ca să-l întâmpin

pe marele poet și să-i propun tronul Greciei. Nu? Orice revoluție făcută în pripă obligă mulțimea să-l venereze pe cel ce a condus-o. Și uite-așa, de la democrație se ajunge iar la... La ce crezi că se ajunge? (Tudor dă să răspundă, este întrerupt cu un gest de Ipsilanti.) La *mo-nar-hi-e*. Cuvânt grecesc și el, vechi, foarte vechi, dar mereu nou, mai ales pe meleagurile noastre. (pauză) Așadar, *kalinichta*, noapte bună, căpitane. Eu plec, oamenii mei așteaptă deja de mult.

Tudor: *Kalotaxidi*, drum bun, prințe. Și să te văd în fruntea Greciei tale libere – liberă, și înafară și înlăuntru.

Ipsilanti: Noapte bună, căpitane.

(Apare luna pe cer. Lângă cort, luminile pun în relief o fântână; pe ghizdul ei strălucește, la început în roșu, apoi tot mai albit, capul Domnului Tudor surâzând fioros, pe un fundal de zgomote, țipete, mirări, foșnete, șoapte acoperite de un vânt crescător, întretăiat de propriile rafale și, peste toate, un străvechi bocet românesc.)

ACTUL II (După 27 de ani: 1848)

Scena 1

Reuniune în fața unei mese lungi cu zece jilțuri de o parte și de alta. Comitetul revoluționar prezidat de *Nicolae Bălcescu*. Sala pare a fi somptuoasă, dar o anume confuzie se ghicește în aer. (Încăperea imită stilul Palatului Știrbey.)

Nic. Bălcescu: Prieteni-cetățeni și stimați domni. Mai întâi, noi trebuie să lămurim poporul că Revoluția românească nu este un import de sorginte franceză. Că noi suntem *Români* și nu iscoade ale Franței, cum au zvonit dușmanii plătiți și de turci și de austrieci. Notează, dragă Heliade. (Heliade Rădulescu scrie de zor.) Că singura probă că suntem români este că știm ce vrea nația românească.

Heliade Rădulescu: Liberté, Egalité, Fraternité.

Bălcescu (îl întrerupe iute, dar blând): Dacă vom vorbi astfel, abia nu vom fi crezuți. Libertate, Egalitate, Frățietate! Și să spunem ce înțelegem noi prin asta: mai întâi, eliberarea țării de sub jugul turcesc, apoi unitatea ei, așa cum a fost ea odată gândită și făurită, pentru o clipă, de neuitatul mare voievod Mihai Viteazu, unificatorul dintâi al tuturor Românilor. Deci, după Libertate și Neatârnare, vine cuvântul Unitate.

Nic. Goleșcu: Adică armonie, fraților!

Bălcescu: Da, armonie. Și armonia trebuie să înceapă cu noi. Trebuie să dăm o Constituțiune țării, adică Principatelor noastre care, unite de veacuri prin limbă și simțire, trebuie acum unite și de drept, *de jure*. Propun să votăm deschis. Este cineva împotrivă? (Toți ridică mâinile.) Constituțiunea, fixând legi democratice și drepte pentru toți, chiar și pentru seminițiile străine aflate pe teritoriul Principatelor noastre, va însemna adevărata Frățietate.

Un membru al comitetului: Adică, hm, cel din urmă *șmil* să fie egal cu mine? - **Bălcescu:** Dar de ce să nu fie egal cu tine? Nu are chip de om ca tine? Nu vorbește ca tine și ca noi? N-are două mâini și două picioare? Un cap pe umeri ca tot omul? Și a venit în Valahia, Moldova sau Transilvania fiindcă știe că noi, românii, suntem buni și blânzi. Încă la 1817, Scarlat Callimachi dădea dreptul de împământenire tuturor acestor așa-ziși străini.

Un membru al comitetului (același): Da, e adevărat, dar domnitorul acela uitase a preciza că au dreptul să fie egali cu noi numai cei ce ne vorbesc pe limba noastră – și în târg, dar și acasă. Deci să adopte româna și în familie.

Bălcescu: Așa ceva nu le putem impune. E adevărat că limba există prin simțire înaintea simțirii, dar există atâtea simțiri care nu pot fi exprimate până la capăt nici măcar în limba maternă, darămite în alte limbi ale lumii. Hai, frate, cu mine în târg, hai pe Lipsani, să vezi că dai de români care simt ce e revoluția și o doresc din suflet, dar n-ar găsi cuvinte să o designeze pe loc. Eu simt acum că domnia ta nu gândești limpede, însă n-aș afla prea repede cuvântul care să spună drept dacă în capul domniei tale e un caos trecător sau și o urmă de rea-credință. Nu mă pronunț, n-am timp acum să mă pronunț, și nu pentru aflarea unor pricini de ceartă ne-am adunat noi acum. Dacă armonia nu începe cu noi și prin noi, în orice caz n-o vom afla în altă parte. Nu credeți că am dreptate? (Mai multe voci în cor: Ba da...) Să trecem mai departe. Cestiunea Revoluției arde. Dușmanul e la porțile Bucureștilor. (Face un semn amplu cu mâna, cuprinzând adunarea.) Totul este ca dușmanul să nu fie în noi sau cu noi. Gândiți-vă că acum, în clipa aceasta istorică, lângă noi se află și Decebal și Traian, și Ștefan cel Mare și Mihai Viteazu, și Iancu de Hunedoara și Vlad Țepeș..., dar și ultimul nostru Domn revoluționar, Tudor din Vladimiri. Propun să păstrăm un moment de devotată tăcere fraternă, să ne culegem împreună sufletele întru amintirea Domnului Tudor. Pentru aceasta trebuie să ne ridicăm cu toții în picioare, domnilor, asta înțeleg frații noștri, francezii, prin *recueillement*. (Comitetul în picioare; unii dau din cap, ușor contrariați.)

Bălcescu: Reașezați-vă, fraților. Orice amintire dureroasă obosește. Parcă suportăm mai ușor aducerea aminte când stăm bine înfipți într-un jilț sau chiar întinși pe sofa (surâde ironic). Să reluăm lucrurile în ordinea lor: – mai întâi, scoaterea turcilor din țară și declararea independenței Munteniei. – mai apoi, unirea Munteniei cu Moldova și Transilvania. Frații noștri din Transilvania abia așteaptă această dreaptă hotărâre. (Face semn spre ușier): Să intre solul lui Avram Iancu.

Solul lui Avram Iancu: Bună ziua, frați ai noștri români. Noroc să ne dea Dumnezeu la toți și să ne păzească de dușmanii dinlăuntru și de cei din afară. (Toți privesc admirativ spre solul transilvan; poartă opinci și uiuș în plină vară, mirat că... românii ceilalți sunt în haine cu rever și redingotă franțuzească. înainte de a se așeza, puțin timorat, pe un jilț ceva mai retras, întinde un sul lui Bălcescu.)

Bălcescu (cu glas puternic): Unirea înseamnă putere! Dar puterea nu există, nu poate viețui fără libertate. Deci, eliberarea șerbilor și robilor de orice neam și împrumutarea țăranilor, iată marile vveri ale Revoluției noastre. (către Heliade) Notează, frate: chiar acum să alegem o comisiune specială pentru redactarea Constituției celei noi.

Scena 2

Undeva la Bălcești, în fața casei, pe cerdac, Bălcescu și Zinca Golescu. La picioarele lui Bălcescu, o valiză de piele în stilul epocii. Eroul Revoluției pare grăbit, dar are o mină fericită, luminoasă, de îndrăgostit universal.

Bălcescu: Știi tu, Zinca mea, ce este mai frumos și mai dulce pe lumea asta?

Zinca: Tu, Nicule drag.

Bălcescu: Iar eu, ca să fiu în ton cu tine, aș putea răspunde la fel, numindu-te pe tine. Dar nu e momentul să fim farisei –, cel puțin nu pentru mine. Plec din țară, sunt obligat să-mi părăsesc țara, dar patria e în sufletul meu. E pretutindeni aici (arată spre inimă) unde te afli și tu. Mă voi întoarce

victorios – chiar dacă voi purta alt nume atunci și Revoluția va învinge. Acum am fost trădați și, iată, iau calea surghiunului tocmai eu care i-am spus lui Heliade să adauge în Constituțiune un articol: precum că nimeni, nici un monarh, nici un guvern nu are dreptul să exileze pe un cetățean din propria lui țară. Singur cetățeanul are acest drept. El se poate exila în mintea lui sau, dacă vor mintea și vrerea lui, poate să plece unde pofteste (aibă acest drept!). Deși eu unul m-aș opune, din toate punctele de vedere, unui astfel de drept personal: „De ce pleci, omule?”, l-aș întreba pe fiecare. „N-ai trăit tu aici? Nu aici te-ai născut și ai supt țâță de la mama ta? Unde ai văzut prima dată cerul și soarele răsărind? Unde ai iubit întâiași dată? Și pe cine, dacă nu o Zincuța sau o Ileană Cosânzeană? Sau vrei să te ntrupezi în altă parte, în fantomă cu suflet de străin?” (Tace.) Ei, dar m-am luat cu vorba...

Zincuța: Ei, Nicule, dacă ai ști... (face un semn sfios înspre pântecul ușor rotunjit) El nu va avea suflet de străin și va fi ca și tine înaripat și nebun, veșnic îndrăgostit de ceva, o flacără pururea...

Bălcescu (emoționat): Spui drept? Oare chiar așa să fie? Pentru el?!... Dar o să fie un *el*, de unde știi că o să fie un *el*?

Zincuța: Așa îl simt eu, așa l-am simțit în clipa aceea... (îl privește cu subînțele)

Bălcescu: Pentru el, am să mă întorc iarăși în patrie, de oriunde oi fi. Iar de nu, el mă va moșteni, ducând mai departe ceea ce eu...

Zincuța: Dar, Nicule, iar te-ai luat cu vorba. Zi-mi care lucru pe lume e mai frumos decât Dragostea?

Bălcescu: Oh, Zincuța mea dragă, credeam că bănuiești. Firește (pe un ton rezolut, grav): *Re-vo-lu-ți-a!* Da. Revoluția!

Zincuța (puțin decepționată): Chiar așa să fie, Nicule?

Bălcescu: Păi cum altminteri?! Gândește-te, cel mai adesea dragostea moare, - dispăre – oricum, odată și odată tot moare cândva, odată cu omul – dar Revoluția este veșnică. Iată, eu plec acum, într-un fel dragostea noastră încetează, se oprește în această clipă – o, nu încă – nu de tot, ți-am spus, eu voi veni și voi reveni –, dar chiar dacă eu mor, Revoluția trăiește. Va veni altul în locul meu și va pune mâna pe steaguri, pe arme: „Aux armes, citoyens!” Da, o *Marseillaise* va fi în fiecă eocă, așa cum în fiecă țară și-n fiecă timp vor exista deodată sau rând pe rând un Socrate, un Danton sau prietenul meu Lamartine... Hm, care și el este un fel de Socrate. Plec poate spre moarte – a-ți părăsi patria nu e oare o moarte a sufletului? –, dar știu că *aici*, în locul meu, va fi el. Să-i zicem *faptă bună* sau a *face bine*, fiindcă asta înseamnă, în fond, Revoluția – deci să-l numim de pe acum: Bonifacius. (pauză) Taci (pune urechea pe pântecul iubitei). Auzi? Revoluția pleacă, Revoluția rămâne, revine, re-vi-ne (se aud clopoțeii unei „carose” care se apropie). Adio, adică la revedere, Revoluția mea scumpă!

ACTUL III

Scena 1

Pe fundal, sub lumină aparentă, un *gobelin* înfățișând Palatul de Iarnă din Sankt-Petersburg. (Bandă sonoră: primele acorduri din Simfonia a XI-a de Șostakovici, „preluare” după *Sonata în Sol minor* de Chopin). O clipă de tăcere. Apoi o canonadă uriașă: zgomote, urale, mari îndemnuri de luptă (iar tăcere – o clipă). Cortina se deschide încet peste o masă lungă, ocupată de o hartă; în jurul ei, câțiva generali, câțiva civili cu barbișon și monoclu. Unul din ei: Kerenski (actorul va „imita” cât se poate chipul lui Kerenski).

Kerenski (bate cu pumnul în masă): Totuși, eu nu am spus mulțimii să atace Palatul Majestății Sale... Cine a dat acest ordin stupid?

Mareșalul Curții Imperiale: Excelență, Majestatea Sa împăratul mi-a cerut să vă rog să aveți grijă de gobelin-uri și de tablouri. El spune că...

Kerenski: Nu mă interesează ce spune Majestatea Sa... și n-ai să mă înveți dumneata pe mine ce înseamnă o tapiserie Renaissance și nici n-am să primesc lecții despre primitivii flamanzi tocmai de la dumneata. Eu am în casa mea și de unele și de altele. (Întinde mâna spre telefon. Apoi se răzgândește. Face un semn către unul din aghiotanții-ușieri – înarmați până-n dinți.) Vezi, te rog, ce se întâmplă pe strada mea. A, nu, mai bine pleacă repede cu primul camion blindat și adu-mi, te rog, familia încoace. Gluma se îngroașă, domnilor, și văd că guvernul este, în adevăr, foarte provizoriu.

(Zgomote de luptă apropiată pe culoare, împușcături. Ușile se deschid brusc din toate părțile deodată. Militari cu cartușiere în diagonală – o diagonală este roșie ca para focului – și cu armele îndreptate spre „consiliul de noapte” al guvernului provizoriu.)

O voce (mai târziu, **Leon Troțki**): În numele revoluției socialiste, azi, 25 octombrie, clipa de față, guvernul provizoriu este destituit și arestat. (Către un ofițer): Acela e domnul Kerenski. Purtați-vă mai ușor cu el, pe el nu îl împușcăm imediat.

Kerenski (bâlbâindu-se): Dar nu înțeleg nimic. Nu sunteți de-ai noștri? Nu am făcut noi împreună Revoluția?

Leon Troțki: Ce revoluție, imbecilule? Revoluția ta e una și s-a isprăvit. A noastră e alta și nu se va încheia niciodată. (Râzând în hohote) Ha, ha, ha, și va curge la sânge, ai să vezi. Chiar și sângele tău ai să-l vezi. Hai, la beci cu ei, și aveți grijă să fie bine legați. Atenție: pază dublă. (Către un ofițer): Acum, puteți să-l anunțați pe Vladimir Ilici să vină. A sosit clipa să ne bucurăm de victorie (câteva urale, oprite brusc de un gest al lui Troțki). Am spus să ne bucurăm, nu să urlăm, boi încălțați ce sunteți. Revoluția înseamnă înainte de toate o mare disciplină, o supunere *oarbă!*

Un gradat (țăran, după chip): Dar, tovarășe Troțki, spuneai că...

Troțki: Iată ce spuneam (descarcă rapid trei gloanțe în el). Așa vor păți toți cei care nu înțeleg ce înseamnă Revoluția și Armata Roșie.

Vladimir Ilici Lenin (intrând încet, însoțit de o gardă de câțiva ofițeri): Țț, Țț, Țț (se plimbă în lung și în lat prin încăpere). Vai, dragă Troțki, de câte ori ți-am spus că roșu nu e numai culoarea sângelui. Sânge de vei vărsa, sângele ți se va lua. Ți-am spus asta și în timp de pace. Acum, treacă-meargă, dar ce dușman ai ucis cu propria-ți mână? Ce dușman al Revoluției, vreau să spun? Cumva, pe Kerenski? Nici pe el... hm, încă nu...

Troțki: În el aș fi descărcat mai multe gloanțe, Vladimir Ilici. Cel de acolo (arată cu scârbă) a vorbit neîntrebat.

Lenin: Vrei să spui că a vrut să întrebe ceva, dar nu i-ai lăsat timp să formuleze întrebarea. Nu e bine. Nu e înțelept. *Ce n'est pas sage, Léon!* It's not wise, my friend! înțelegi? În câte limbi mai vrei să-ți spun că n-ai avut dreptate? (privește circular) Luați loc. Avem de pus multe la punct. (aude samovarul) Ah, da, un ceai e bun și pe timp de revoluție. Dar, atenție, să fie primul ceai revoluționar. Adică mai tare decât toate câte s-au făcut vreodată în acest palat. (pauză: clipind șiret) Dar nici o picătură pe covor, s-a auzit? (Privește spre ușa din dreapta, se încruntă ușor.) Tovarășul de colo, da, dumneata, fii bun, nu te sprijini pe Brueghel cel Bătrân.

Tovarășul de colo: Pe cine, Vladimir Ilici?

Lenin: Pe unul din cei mai mari pictori ai lumii; a trăit în secolul al XVI-lea în Țările de Jos, în Olanda. Tabloul acesta a fost adus în Rusia de Petru cel Mare, un vechi precursor al Revoluției noastre de azi. Ați înțeles, tovarăși? Acum toată averea aceasta – și arta este o avere, chiar dacă a fost făcută de feudali sau de burghezi, deci de dușmanii noștri – este a noastră. Începând de mâine, toată lumea, toți militarii își vor lipi bucată de pâslă pe talpa cismelor... Așa vor circula prin palat.

Troțki (grăbit, neînțelegând aceste paranteze lungi): Vladimir Ilici, eu zic să începem, iată harta.

Lenin: Dar am început de mult, dragă Troțki. O nouă perorație pentru o *recapitulatio*, asta pentru tine:

1. Revoluția, odată victorioasă, nu mai înseamnă și nu trebuie să ducă la vărsări inutile de sânge. Cei ce se înrolează alături de noi, cei ce recunosc că au greșit, cei ce aduc un ban în punga Revoluției și nu sunt trădători – indiferent ce au fost înainte – sunt ai noștri. Tot la fel – cei ce pun întrebări. Toți cei nelămuriți au dreptul să întrebe, iar noi avem datoria să răspundem până când ei vor înțelege. Dar nu scoțând pistolul. Asta nu rezolvă nimic. Un om ucis pe nedrept dezvoltă un val de neîncredere în zeci și sute de posibili prieteni ai noștri. E clar, tovarăși? (tăcere aprobatoare) E clar.

2. Tot ce am cucerit – inclusiv acest frumos palat unde ne aflăm acum – e al poporului, încă din clipa în care l-a făcut *poporul*. N-ar fi cu atât mai nedrept ca tocmai acum, când poporul l-a luat în fine în stăpânire, să-l strice, să-l dărâme, să-l degradeze? Or, el trebuie lăsat și celor ce vor veni după noi. Deci și arta și orice bun de cultură și artă – palate, tablouri, tapiserii, bijuterii, catedrale, biserici, vile și orice case frumoase –, ca să nu mai vorbesc de trenuri, mașini, vapoare, toate trebuie păstrate cu grijă. De ce, tovarăși? (tăcere mirată în jur) Fiindcă toată această avere e a poporului acum și aceasta e și prima avere a statului popular (către *Tovarășul de colo*): Poți dumneata – și vă întreb pe fiecare de aici – puteți voi să faceți o iarnă așa cum a făcut-o Pieter Brueghel? Nu puteți, tovarăși. Sau nu puteți deocamdată, fiindcă n-avem, n-aveți timp, nu-i așa?! (clipește des, râde subțire, ironic) Sau poate dumneata, Troțki, ai putea să faci o copie după ea... cu pistolul?

3. Trei („trei”, repetă câțiva cu voce tare). Începând din clipa asta, tot pământul este al țăranilor de pe întreaga Rusie. Întregul pământ rusesc – tuturor stăpânilor lui, adică fiecărui „mujić” în parte. Mai întâi, celor ce s-au scaldat în sângele Revoluției noastre, fără să aibă ce mânca, în fine, copiii lor și toți ai casei. Dar fiecare să-și lucreze singur pământul. Să facem pâine pentru muncitori, căci ei sunt sarea Revoluției; tot ei și-au vărsat și cei dintâi și cel mai mult sângele pentru a obține victoria din această noapte, visată de omenire de la Spartacus și Socrate încoace, până la Danton și Rouget de l’Isle (scurt ecou din *Internaționala*: Lenin și apoi toți ceilalți fredonează un scurt fragment).

4. Uzinele, fabricile făcute de proletari aparțin de azi celor ce nu au altă avere decât brațele: muncitorii.

5. Prima lozincă a Revoluției: „Trăiască muncitorimea noastră eroică și revoluționară!”

A doua lozincă: „Trăiască aliata ei de nădejde, țăranimea săracă!”

A treia lozincă: „Trăiască intelectualitatea revoluționară, poezii, artiștii și profesorii, toți Brueghelii și toate acele Ana Pavlova care trăiesc și vor trăi sub steagul revoluției.” (pauză) Acesta, tovarăși, a fost punctul 5 (cinci). Ai notat? (adresându-se unui tovarăș care scrie de zor)

6. Revoluția, statul revoluționar socialist nu poate trăi fără știință, fără tehnică, fără industrie, fără ingineri și maiștri, fără inventatori și matematicieni, fără fizicieni și medici.

7. Orice seminție (etnie) de pe teritoriul fostului imperiu țarist este egală în drepturi cu oricare alta: ura de rasă nu cadrează cu principiile Revoluției socialiste. Nu ești deștept fiindcă ești rus alb, ucrainean, kirghiz sau evreu, ci fiindcă te lupți pentru progresia propriei tale inteligențe, independent de condițiile în care te-ai născut. Dar unii – indiferent de nație sau de etnie – vor fi și în socialism (și mai târziu, în comunism) mai inteligenți decât alții. Inteligență revoluționară înseamnă Demnitate, Cinste, Devoțiune, mai întâi în cadrul profesiei tale, mai apoi în slujba Revoluției, deci din punct de vedere politic.

8. Dreptul de a fi revoluționar aparține tuturor, chiar și celor ce nu știu deocamdată ce înseamnă

Revoluția și care poate că încă nici n-au aflat de victoria noastră.

9. De aceea, punctul nouă devine și mai important: propaganda. Propaganda revoluționară începe din această clipă și cu *aceste* cuvinte, dar ea trebuie făcută cu dibăcie, cu înțelepciune, uneori cu șiretenie – pentru a evita represiunile inutile, nu-i așa, Troțki? – de către cei mai buni revoluționari, activiști din sânul partidului, înzestrați cu darul de a convinge. De a atrage de partea Revoluției până și pe Dumnezeu, ha, ha, ha. (se oprește) Nu râdeți: până și pe Dumnezeu? Niet! Mai întâi, să vedem dacă Dumnezeu există. Or, noi am descoperit că Dumnezeu este însăși unirea, unitatea de nezdruncinat dintre muncitori, țărani, militari și intelectuali – cinstiți, incoruptibili, în fața oricăror mreje ori fascinații ale burgheziei. Or, de ce nu?, ale mentalității vechi care va mai dăinui în conștiința noastră câtă vreme pe lume va exista o clasă opusă muncitorimii revoluționare, adică burghezia, dragi tovarăși. (pauză) S-o ucidem, Troțki?

Troțki: Eu sunt pentru exterminarea ei în masă, Vladimir Ilici.

Lenin: Dar ce facem cu odraslele ei? Și pe ele să le ucidem? Ce avem noi cu copiii ori cu adolescenții care au deja înrădăcinată în conștiința lor o gândire prevalent burgheză? Ar fi omeneste, ar fi drept? Nu. Cuvântul este cel mai puternic vehicul al nostru. O adevărată revoluție își are propria ei retorică. Noi îi vom spune propagandă, dar acest cuvânt va dispărea din limbajul nostru când va dispărea pericolul palpabil al dușmanilor Revoluției. (către Troțki): Îți amintești de poetul acela de la Geneva, din cabaretul Voltaire?

Troțki (face eforturi): Cu care dumneata jucai șah, Vladimir Ilici? Era un funambul. Tăia cuvinte din ziare și le băga într-un sac. Iar când își amintea de țara lui, spunea: *C'est triste dans mon pays*, e trist în țara mea, de-aceea mi-am și zis: *Tristan Tzara*. Parca așa îl chema? Dar el, ha, ha, ha, tăia mereu cuvinte cu foarfeca și le amesteca într-un săculeț...

Lenin: Ei, și? El credea în ceea ce face. Nebun, nebun, dar credea. Știi ce mi-a spus într-o zi?

Troțki: Dadaismul va lăsa oricum o amintire plăcută chiar și celor ce l-au respins ori și-au răs de el. Dar voi? Voi vreți vărsare de sânge, cum o să-și amintească oamenii de voi? Mai întâi, că toți cei ce vor pieri de mâna voastră nu vor mai putea avea amintiri, ha, ha, avea dreptate. Iar alții, auzind numai de asta, se vor îngrozi, amintindu-și ce au pățit semenii lor prea încrezători. Eu rămân așadar la manifestele mele. Voi schimbați lumea cu Arma, eu o schimb cu Cuvântul.

Troțki: Era deștept, nu zic nu, tânărul acela.

Lenin: Ce dacă? I-am răspuns și eu: la început a fost cuvântul și când cei nedrepti și bogați n-au mai crezut în cuvânt, cei săraci au pus mâna pe arme. Și după aceea, tot cu ajutorul cuvântului s-au înțeles ca inamici, desigur ca inamicii care au avut șansa să mai rămână în viață. (Privește în jur, șiret, clipește.) Și unde am vrut să ajung, tovarăși? La punctul 10. Ne trebuie o presă bună, comunistă, ziarști și scriitori de talent. Câți dintre voi vor scrie mâine *așa cum se impune* despre dialogul nostru din această seară? Ce scriitori, ce ziarști avem printre noi?

Maiakovski: Vladimir Ilici, eu vă admir de mult.

Lenin: Dacă ai să începi așa articolul sau poemul, ai pierdut partida... Ia spune-mi, - Maiakovski, dumneata bei... așa, ca Esenin, îți place să tragi la măsă? *Do you paint the town red?* Îți faci de cap, faci chefuri? Un poet disciplinat e ca un Socrate în cușcă, o, dar era să zic altfel. Ești liber, du-te și fă o beție bună – nu prea lungă ca să nu dormi prea mult –, apoi te trezești, te gândești la toate astea și o să scrii mai inspirat. Dar te rog, fără nici o lozincă și mai ales fără cuvinte mari, cum te porniseși mai înainte să-ți dai în petec. N-ai decât să spui că Vladimir Ilici nici nu se pregătise pentru ședința asta ideologică de bază, dar că, până la urmă, a îngăimat ceva.

Maiakovski (salutând): Și a reușit să facă legătura între lucruri ce păreau a nu se lega între ele...

Lenin: Vezi, cam așa, cam așa. Ce rău îmi pare, dragă Maiakovski, că nu m-am făcut poet. Oricum, dacă mă nășteam poet, ha, ha, țț, voiam să am nebunia prietenului tău, Esenin. Ei, ce zici? (pauză)

Tovarăși, al 11-lea punct nu există, fiindcă ar semăna cu dodecalogul biblic, or, comunismul nu trebuie să devină o religie. Să ții minte asta până la moarte.

ACTUL IV

Scena 1

Palatul prezidențial din Santiago de Chile. Canonade apropiate, mitraliere, blindate, țipete, urlete sfâșietoare de oameni uciși. Lupta se angajează pe coridoare. Lumina dezvăluie antecamera președintelui Allende păzită de un grup de mitraliori. Un huruit apropiat de tanc. Grenade explodând (în fundalul scenei). Pe culoar, gâfâind, Pablo Neruda.

Pablo Neruda: Salvați-l pe Salvador. E cel mai cinstit om din lume. E cel mai drept. E cel mai bun prieten al vostru și al meu.

Un ofițer comunist: O să mori, Pablo. Du-te de aici. Ești laureat al Premiului Nobel. De tine nu se va atinge nimeni. Ei îl vor pe președinte.

Neruda: O, ce rău îmi pare că n-am acceptat eu funcția de președinte, deși eram un nătărău pentru așa ceva. Recunosc. Dar acum aș fi avut șansa de a muri în locul lui.

Același ofițer comunist: Pleacă, Pablo. Noi înșine ne trăim, cred, ultimele clipe. Dar tu trebuie să supraviețuiești ca să scrii despre tot ce ai văzut. Și despre noi să scrii. Să nu se spună cumva că Allende a murit părăsit de toți. Noiăștia cinci și cu Salvador șase suntem, iată, ultimii apărători ai Utopiei.

Neruda: De ce utopie? Doar am văzut cu toții că Revoluția există, a dat roade aiurea, că și la noi s-a făcut ceva prin ea (reflectează o clipă); la noi, vreme de trei ani, Salvador a întreprins minuni. Restabilise în țară demnitatea săracului, a biruit corupția, și cum să-l lăsăm să moară pentru că tot ce a făcut era bun și folositor pentru noi toți? Nu, trebuie să-l conving să fugă odată cu mine... Deși... știi, iar mă va izgoni. (Bate conspirativ în ușa.)

(Scenă turnantă, ușa întredeschisă, încât să se vadă un cabinet modest și, foarte clar atârnat pe un perete, portretul lui Lenin.)

Neruda (din ușa): Încă o dată, Salvador, tu n-ai dreptul să mori.

Allende: Dar ți-am spus, Pablo, că nici n-am voie să fug. Presupunând că după acest gest rușinos aș mai apuca să trăiesc, fie și numai o săptămână ori o zi, conștiința mea ar fi scăldată într-un ocean de autoreproșuri, în miasmele Trădării. Aș contrazice tot ce am gândit și făcut. Nu mare lucru, dar nu mi-e rușine de mine. Pe când așa... Pleacă, adio, drag prieten și nu uita că nu poți evada din - propria-ți conștiință. Crezi, oare, că Socrate se simțea mai bine înainte de a lua cucuta? (Huruit apropiat de tanc) Ieși, Pablo, pleacă. Am dreptul la singura libertate finală: de a primi demn moartea. De a nu mă teme de această călătorie. (făcându-i semn cu mâna) Voi încerca o altă Revoluție dincolo și voi spune la nesfârșit: *Vinceremos!*

Neruda: Te las, Salvador. Iartă-mă că nu pot muri în locul tău. Iartă-mă că-ți voi supraviețui. Cât? Nu știu. Dar aș vrea să scriu despre faptul că Dr. Allende a existat pe lume și că n-am cunoscut un om mai cinstit, mai bun și mai drept.

Allende: Vorbe, prietene. Azi tronează vorbele tale, mâine vin altele și pun stăpânire pe oameni. Poate că marea mea eroare – și a ta, a noastră – a fost că ne-am încrezut prea mult în Cuvânt. Noi vorbeam despre idealurile noastre, în timp ce dușmanul își ascuțea hacheta sau își încărcă pistolul. Vor chema tancuri și avioane din depărtare. Vorbe, vorbe, vorbe... Adio, prietene. Du-te repede și scrie cât mai ai timp. Pe tine te vor cruța, ești un bun, o avere universală. Pe când eu sunt un simbol al faptului rău împlinit – în ochii lor. Al organizării care dezorganizează. (Huruitul crește.)

Neruda: *Vinceremos, Salvador!* (începe să scrie, pleacă, ocolind nepăsător două cadavre; pare a nu vedea nimic.) *Vinceremos?* Când?

Scena 2

Aproape interiorul de mai sus, doar că, la birou, se află singur Neruda. Scrie, apoi citește cu voce tare:

„Allende a fost o speranță, unica noastră speranță. Era un om ca toți oamenii, dar părea să fie un zeu. Nimic nu-l supăra mai mult decât nedreptatea și considera neîncrederea în oameni tot o formă a nedreptății.”

Un ofițer înarmat (deschide ușa, intră): Pe colțul biroului se află un pahar. Îl vezi? Bea-l în cinstea zeului Dumitale, Domnule laureat al Premiului Nobel. Tot ce-ai avut de scris ai scris până acum.

Neruda: Ieși, ticălosule (își deschide larg cămașa, strigă lent): Trage aici! N-ai curaj? Trage, eu nu fiindcă n-am curaj să mă sinucid n-o fac. Nu vreau ca lumea să spună despre mine că am fost un laș.

Ofițerul înarmat: Oricum, nu mai poți protesta *de dincolo*. Tot ce facem facem aici pe pământ. Și dumneata ești vinovat pentru instigare prin cuvânt. „Cuvântul e ca glonțul” – chiar Dumneata ai spus asta într-un poem.

Neruda: Îndrăznești să mă mânjești citând un vers al meu, pe care l-am adresat numai celor curajoși și cinștiți?! Tu ești o uneltă; uneltele nu pot vorbi. N-au glas, n-au limbă. Sunt obiecte.

Ofițerul înarmat: Și voi ați fost unelte. Chiar dacă pretindeți că ați fost propriile voastre unelte. Dar să știi că nu mai am timp. Moartea Dumitale e anunțată în ziarul de prânz. Vreau să spun: sinuciderea. Și nu mai avem timp să schimbăm nici un cuvânt. (Îndreaptă pistolul spre el.)

Neruda (se preface că ia paharul): Iată licoarea, trădătorule! (i-o aruncă în față) Acum, trage! (Ofițerul trage în aer. Apoi se șterge tacticos pe față, se clatină puțin, se apropie de birou cu pistolul ațintit spre el și toarnă dintr-o ploscă, se pare, același conținut.) Bea! (Țipă, ținând pistolul îndreptat spre el): De glonțul acesta mori în zece minute. Dar de otravă – de otrava asta – în trei. E un mare avantaj: n-ai timp să evoci atâtea cuvinte greșite din viața ta.

Neruda: Sper să fiu ultimul Socrate al lumii (ia paharul, îl dă peste cap, alunecă în fotoliu cu un rictus de scârbă). Vin-ce-re-m... (se stinge brusc, tresărind).

ACTUL V

Scena 1

Întâiul Magistrat într-un hamac înalt. Apartament de alură pariziană tip anii '20, cu o serie de decorațiuni „kitsch” *à la belle époque*. Pe masă, jos, în centru, un telegraf, un telefon, lângă ele un secretar spilcuit (totul amintind de *Recurs la metodă* de Alejo Carpentier). În încăpere, două femei tinere, aproape goale, sporovăind, mai tare sau mai încet. Întâiul Magistrat citește ziarele, cască satisfăcut. Liniște, o vreme; femeile tac, privind admirativ spre Președinte. Acesta le cântărește din ochi, le „ciupește” pe rând cu privirea, apoi se scarpină undeva.

Primul Magistrat: E prea multă liniște. Ce-i cu voi? De ce mă plictisiți? Oare merit eu o asemenea tăcere? Nu vedeți ce scriu ziarele lumii despre mine? Că sunt cel dintâi președinte democrat într-o țară sălbatică de la marginea lumii? Sunt proști, depinde de unde privești lumea. Dacă te uiți dinspre Uruguay la Paris, Parisul e marginea lumii, dar europenii ăștia înfumurați... (Își aprinde un trabuc fin. Secretarul dă din cap a aprobare imediată. Surâde cu o bucurie umiltoare.)

Secretarul: Excelență, eu v-am spus cel dintâi, îndată ce Revoluția a învins, că sunteți un geniu.

Primul Magistrat: Taci, lingușitorule. Ai avut mare noroc cu ochii ăștia care par curați ca lacrima... deocamdată. Dar și ochii pot fi educați când ești în slujba unui șef de stat. Ți-amintești, Pedro, ce te-am întrebat mai întâi?

Secretarul: Vai, excelență, cum să uit o întrebare memorabilă: „Cum te cheamă, băiete?” Așa m-ați întrebat când v-am deschis portiera.

Primul Magistrat: Ești un bou; m-am uitat lung în ochii tăi și ți-am spus: „Ai făcut tu școală, Pedro sau Sylvio, cum te-o fi chemând, dar tot un Pedro de la țară ești. Asta se vede. Vrei să fii secretarul meu?” Abia târziu de tot ți-ai uitat o scrisoare de dragoste pe biroul meu, pentru o... de-aia de-a ta, și am rămas uimit că semnezi *Carlito*. Deci, m-ai mințit.

Secretarul: Dar nu v-am mințit deloc, Excelență. Pentru aia eram *Carlito* – nume conspirativ, să nu afle nevastă-mea –, dar Dumneavoastră m-ați botezat Pedro, eu Pedro mă numesc. Am preferat Pedro fiindcă Sylvio are în el ceva efeminat. Vorba dumneavoastră: „Una e să pronunți numele lui Socrate și alta pe cel al lui Meletos, Anytos sau Lycon, proștii ăia care l-au condamnat pe cel dintâi revoluționar al Europei.” Vedeți, Excelență, că nu uit nimic, nici una din vorbele Dumneavoastră geniale. (Secretarul, satisfăcut de el însuși, își scoate pistolul și începe să-l curețe cu îndemânare.)

Primul Magistrat: Țasta e păcatul tău, Pedro, vorbești ca un *Carlito* în călduri, înainte de a cuceri o iubită nouă, *alléchante*, cum se spune pe-aici... Nu vezi că mi s-a stins lumânarea? Ah, câtă libertate am dat poporului meu...

Secretarul (sare iute de la locul lui, ia o sticlă de *Dry Gin* de pe o măsuță și se îndreaptă spre șef): Câte cuburi, Excelență? (Excelența începe să sforăie ușor. Secretarul face un semn cu degetul la gură spre fete. Păcănit brusc de telegraf. Secretarul își pune ochelarii, ia stiloul în mână, privește atent și, apoi, cu ochii exorbitați, se ridică în picioare mormăind, pe urmă cu voce tare): Extremă urgență. Trebuie să-l trezesc.

Primul Magistrat: Ce te sperii așa, deșteptule? Nu vezi că fetișcanele astea au îngălbenit? Spune. Știi bine că eu nu dorm cu adevărat niciodată. Este prima condiție a unui adevărat revoluționar.

Secretarul: Excel, Excel, Excelență, în țară e revoluție, dar... vreau să spun...

Primul Magistrat: Ce revoluție, boule?! Revoluția am făcut-o eu și tot ce se întâmplă împotriva ei se numește contrarevoluție. Citește-mi mesajul. A, nu, aprinde lumânarea, deșteptule, iar ai uitat. (Secretarul îi umple ochi paharul, îi pune tremurând cuburi de gheață.) Hai, dă-i drumul. Doar știi că nimic nu mă poate smulge din această odihnă pariziană.-

Secretarul (citește): „Extremă urgență. Generalii Don Feraryo și Volperro, cu armatele din sud au făcut joncțiune în Aramando și au pornit spre Capitală. Lozinca răsculaților: «Jos uzurpatorul. Poporul trebuie să înțeleagă că a fost înșelat. Chemăm întregul popor să înfăptuiască adevărata revoluție. Rugăm dispuneți.»”

Primul Magistrat (calm, bea tacticos paharul): Don Feraryo și Volperro, minunații mei prieteni, adjuncții mei! Bravos. Transmite imediat: „Întreaga armată revoluționară să pornească împotriva rebelilor. Represalii puternice *doar în caz de violență dovedită din partea lor*. Stop. Adjuncții generalilor să fie împușcați în public. Ministrul de Interne să aresteze pe don Feraryo și pe Volperro, dar să nu li se miște un fir de păr din cap. Ordon: generalul Don Feraryo va primi să guverneze în plus provincia Cassalandra iar Volperro, – Amarando. Stop. Executare și raport în 48 de ore.” Ai notat? Ha, ha, ha, ce repede te pierzi cu firea, Pedro băiatule! Gata. Hai să facem un chef de zile mari la *Coupole*, ce zici? Cheamă-l și pe tâmpitul ăla de ambasador al nostru, dar să nu vină cu nici o fufă de-a lui.

Scena 2

Interior de bar de noapte. Separeu. Cele două fete, Secretarul, Ambasadorul. Un lăutar execută la vioară un cântec specific latino-american. Președintele, Secretarul și Ambasadorul cântă fiecare în legea lui.

Președintele (Primul Magistrat): Ay, aya, aya, ay, aya. Vezi, mă Pedro și tu, mă, Candido – parcă așa îți spune, ambasadorule –, vedeți, mă, ce melodii frumoase are poporul nostru?! Toți și-au amintit acum de ele, datorită Revoluției. Eh, Pedro, cum să cadă, mă, un cântec ca ăsta? Mama mi-l cânta în leagăn și, uite, noi îl ascultăm acuma la Paris. Să învețe și ăștia de la noi. Lasă gândurile, Pedro, bea. Și tu, Candido, he, unde-ți sunt cadânele? (rumoare, bună dispoziție: „fetele” chicotesc, se întrec în a face ochi dulci P.M.)

Secretarul (căscând jenat): Excelență, tare bine-i cu dumneavoastră, dar tare aș trage un pui de somn. Gândiți-vă, de o zi și o noapte...

Primul Magistrat: Taci, mă, ce te cârâi ca o găină pe ouă?! Întinde-te pe sofaua aia și dormi. Te scol eu peste câteva ceasuri și mergem să-mi citești mesajul cel bun.

Scena 3, tabloul 1

Același decor ca în scena 1. Primul magistrat în hamac. Secretarul își curăță pistolul. Apoi tace brusc: telegraful. Aceeași figură ca în scena 1, de data asta mai îngrozit.

Secretarul: Excel, Excelență, e grav. Don Feraryo și Volperro au atras de partea lor alți cinci generali cu tot cu armate: Venigo, Fernando, Barral, Jumalco și Estabindo (ah, cel mai vechi prieten al dumneavoastră).

Primul Magistrat (scuipând nervos): Citește mesajul, deșteptule. N-am nevoie de comentariile tale.

Secretarul: „Credem că armata revoluționară nu va face față situației. Sugerăm: întrerupeți vacanța. Reveniți urgent în țară. Poporul – încurajare – Dumneavoastră eroul Revoluției, salvați Capitala și Puterea.”

Primul Magistrat: Transmite urgent: „Puteri absolute ministrului de interne. Prindeți pe orice cale pe cei șapte generali. Stop. Înainte de a fi împușcați în public să strige: «Trăiască Revoluția și Primul ei Magistrat!»”.

Secretarul (cu ochii holbați, necrezând că trebuie să transmită întocmai): Dar Excelență, toți acești oameni au fost cei mai apropiați camarazi ai Dumneavoastră!!

Primul Magistrat: Tocmai de aceea, prostule. Toți au impresia că, în lipsa mea, sunt mai deștepți decât mine. E adevărat, ochiul stăpânului îngrașă vita. Numai că stăpânul se odihnește acum, numai cu gândul la țară. Ce odihnă mai e și asta? Aducă: „Să ni se trimită urgent fotografiile convingătoare. Stop. Executarea: 24 de ore.”

Secretarul (deodată admirativ): Asta zic și eu, Excelență. Acum, în fine, putem merge la *Coupole*.

Primul Magistrat: Numai noi doi și cu fecioarele alea de pe Sena?

Secretarul (încurcat): Dați ordin și chem pe cine doriți.

Primul Magistrat: De data asta, luăm cu noi și telegraful. Tot n-ai tu pernă pe sofaa aceea. Măine la prânz – masă-recepție cu trei directori de ziare mari. Invitații de protocol, colț aurit. Acord interviuri. Să se știe în toată lumea că Primul Magistrat zal Revoluției din America de Sud are migrene gândind la viitorul patriei.

„În inima Europei, el se gândește la țara lui. Lansează mari proiecte de modernizare tehnico-industrială.” Apropò (ton schimbat), să chemi și câțiva industriași. Tratează închirierea întregului restaurant. Ba nu, ceva mai luxos.

Măine la *Coupole* – în formulă redusă, poimăine la *Hotel de Crimée... di granda*, înțelegi? Crema Parisului și tot corpul diplomatic.

Tabloul 1, scena 2

Scenă turnantă. Se revine la *Scena 2*.

Lângă Primul magistrat, Secretarul și un ziarist care ia note.

Ziaristul: Deci, Excelență, socotiți că acestea sunt cadavrele trădătorilor Revoluției?

Primul Magistrat: Firește. Toți aceștia sunt vinovați de înaltă trădare. Voiau întoarcerea la haosul de dinainte, la mizeria poporului, la nedreptățile din trecut.

Or, toate acestea au fost înlăturate odată totdeauna, ați înțeles? Iată, tinere domn, rănille mele; sunt dovezi ale sacrificiului meu... patria a avut nevoie de ele. (își descheie grav, calculat, cămașa.) Acum, patria vrea pace, poporul are pâine și vin și construiește cu adevărat o eră nouă.

Ziaristul: În ce măsură presa din țara dumneavoastră este la curent cu programul pe care îl gândiți?

Primul Magistrat: Bravo, tinere domn, ești o minte, nu glumă. Cât câștigi dumneata la ziarul

ăsta, *France Soir*? Spune o sumă... Acum înmulțește cu o sută. Cât iese?

Ziaristul: Un milion, Domnule Președinte.

Primul Magistrat: Ei bine, îți iei familia și te muți în capitala țării mele. Te numesc ministrul presei și primul ziarist. Orice revoluție are nevoie de presă, tinere. Dacă Socrate avea un ziar la dispoziție, tribunalul din Atena ar fi fost înfrânt.

Ziaristul (frecându-și încântat mâinile): Pot să notez acest aforism, Excelență?

Primul Magistrat: Ți-l dăruiesc pe veci, dar hai repede, dă fuga acasă și mâine pleci spre Mostrala cu primul vapor și cu rotative cu tot. Pedro, semnează cecul domnului... cum te cheamă, tinere?

Ziaristul: Pierre Danton.

Primul Magistrat: Pierre Danton *Arraball*, ministru al presei și informațiilor, fii binevenit în țara mea.

Secretarul (scoate pistolul cu gândul să-l curețe, privește atent spre țeava lui, pe țeavă): Excelență, oficiul meu de prim-propagandist al Revoluției a încetat. Îmi acordați libertatea?

Primul Magistrat: Ce-i cu tine, Pedro? Ești liber să faci ce vrei.

Pedro (Secretarul): Din clipa aceasta mă numesc din nou Carlito, dar acesta e și ultimul cuvânt pe care-l spun în sprijinul Revoluției tale. (Deschide gura, trage.)

Toți cei de față îl fixează pe Secretar.

– C o r t i n a –

Supliment realizat de:
Theodor ROGIN

